
ŽENSKI SVET

LETNIK V.

MAJ 1927.

ŠTEVILKA 5.

VSEBINA 5. ŠTEVILKE :

OBRAZI IN DUŠE. XL. - ZOFKA KVEDER-DEMETROVIČEVA. (Nadaljevanje.) (Minka Oovékarjeva)	Stran 129
KO SEM SEDEL V POSLEDNJI NOČI. — Pesem. — (Karlo Kocjančič.)	135
JUNAKINJA ZVESTOBE. — Nadaljevanje — (Lea Faturjeva.)	156
PESEM O VRENJU. — († Srečko Kosovel.)	143
IZ ZBIRKE „VEČNA PLAMENICA“. — (Karlo Kocjančič.)	143
DOBROTA. — (Severjeva.)	144
POMLADNA ROMANCA. — Pesem. — (Pavel Golia.)	146
ŽENSKA KULTURA V AMERIKI. — (Hugo Bajuk.)	147
TVOJE OČI — Pesem. — († Srečko Kosovel)	151
PRI ŠAHTU. — Pesem. — (M. Lipužič.)	151
GOSPODINJSKI TEČAJI ZA KMETSKA DEKLETA. — (J. Pahor.)	152
NAŠA DECA	155
IZVESTJA: Po ženskem svetu. — Higijena. — Kuhinja. — O lepem vedenju. — Iz naše skrtnje	Stran 156, 157, 158, 159, 160. — MODNO POROČILO

UREDNIKA: PAVLA HOČEVARJEVA.

„ŽENSKI SVET“

Izhaja vsak mesec. — Za JUGOSLAVIJO letna naročnina: Din. 64 (s krojno prilogo); polletna: Din. 32. — Naročila in naročnino je nasloviti

na upravo „Ženskega Sveta“, Ljubljana, Karlovška c. 20.

Uredništvo in uprava:

Trst (Trieste), posta centrale, Casella postale 384.

Izdaja „Žensko dobrodelno udruženje“ v Trstu, Via Torre bianca 39/1
Tiska Tiskarna „Edinost“ v Trstu (Trieste), Via S. Francesco d' Assisi 20

E. PECENCO Stroji za šivanje, vezenje in pletenje, za dom in vsako obrtnijo. Potrebščine TRST, Via Muda vecchia 3 Napeljave z motor. pogonom. Popravila.

— za magistratom — Brezplačen posk v vezanju

KNJIGARNA-PAPIRNICA-KNJIGOVEZNICA

J. STOKA d. z o. z. - TRST

VIA MILANO STEV. 37

ima v zalogi na debelo in drobno vse pisarniške potrebščine za šole, občinske, župne in odvetniške urade, kakor tudi vsakovrstne slovenske knjige, muzikalije, molitvenike itd. — Izvršuje vsakovrstna knjigovezniška dela.

Izvršuje vsakovrstne pečate in tiskovine.

P. n. sodnijam naznanja, da sprejema in izvršuje vezanje zemljeknjižnih in bančnih knjig tudi v uradniških prostorih v mestu in na deželi. — DELO SOLIDNO.

Zofski svet

Obrazi in duše.

XL.

Zofka Kveder-Demetrovičeva.

(Nadaljevanje.)

Zofka in Ivanka Klemenčičeva 1909.

V lastni založbi je izdala Zofka l. 1905. zopet novo knjigo «Iskre», slovenske in hrvatske ponatiske iz raznih listov od l. 1900—1905. Tu je bila pisateljica že na višku svojega ustvarjanja.

Blesteče iskre Zofkinega srca in duha so to, ki so se izkresale iz tega, kar je Zofka sama pretrpela in videla, a v svoji duši umetniško predelala. Vodi nas ob Adriji, iz kraja v kraj, sedaj po Sloveniji, potem po Hrvatski in Slavoniji, posega v navidezno mirno, dolgočasno življenje, pa pripoveduje priprosto, brez visokih besed sanjarske povesti srca, polne čudovite idilike ali romantike, včasih pa tudi polne ognja in nebrzdanih strasti... «Iskre» lahko štejemo med najboljša Zofkina literarna dela.

Da spozna svet in si stalno širi obzorje, je Zofka rada in mnogo ter z največjim pridom potovala. «Kadarkoli grem kam, se podesetorim v gledanju, poslušanju in v vsem...» je dejala. Silno je ljubila Primorje in Dalmacijo. Poznala je

Nemčijo, bila je na Danskem in v Italiji, posebno pa je bila doma po vsem Češkoslovaškem in na Balkanu.

Povsod je sklepala zanimiva znanja, mnogokje je našla enakočuteča srca. Saj je imela Zofka v prav obilni meri neko svojstvo, ki pridobiva na prvi mah in vzbuja celo v popolnem tujcu neomejeno zaupanje: znala je ljudi *poslušati* in z njim *sočustvovati*. Mnogoštevilni moški in ženske so ji zaupali svoje srčne in dušne bolesi. Tako je Zofka poleg svojega nosila tudi še težko breme tujega gorja.

Na svojem potovanju se je l. 1903. v Sarajevem seznanila tudi z Martho Tauskovo, po očetu Nemko, po materi Slovanko, izredno inteligentno ženo, ki je danes dež, poslanka in tajnica štajerske demokratske stranke v Grazu. Med njo in Zofko je obstajalo 23 let prijateljstvo, kakoršnje moreta gojiti le dve plemeniti, globokočuteči in narodni duši.*)

V začetku l. 1907. se je Zofka z rodbino stalno preselila v Zagreb. Tudi ondi je bilo takoj treba misliti na zaslužek. Izlahka si je dobila mesto scurednice v redakciji «Agramer-Tagblatta», kjer je delala sedem let.

Maša

Kmalu po prihodu v Zagreb je dobila Zofka hčerko Miciko (Mašo). Prav do zadnjih težkih dni je posedala v uredništvu. In ko je vstala od poroda, je bila takorekoč njena prva pot zopet v redakcijo. Bila je nekaj časa tudi gledališka poročevalka «Agramer-Tagblatta» ter več let urednica «Frauen-Zeitunge», tedenske priloge «Agramer-Tagblatta». Lepi feministični članki, polni zanosa, razumne vzgojeslovne, estetične in občekoristne razpravice ter leposlovne črtice, ki so izšle tekom let izpod Zofkinega peresa v tej prilogi, bi obsegale debelo knjigo. Že v Pragi jo je hvalil nemški pisatelj dr. Oskar Wiener, da piše imenitno nemščino («ein tüchtiges Deutsch»), ki jo je pisala zdaj tudi v Zagrebu.

Seveda je pisala Zofka hkratu tudi v mnoge hrvatske narodne liste, ki so radi prinašali črtice, novele, članke, kritike in študije. Sodelovala pa je tudi pri «Ljubljanskem Zvonu» in «Slovanu», a Slovenska Ma-

tica je izdala l. 1908. njeno dramo «Amerikanci»...

V Zofkinem zakonu se je pokazala že v Pragi razlika v značajih in temperamentu: on mrzel razum, naturalist, kateremu je bilo vse priroda, hladno miren in zaprt; ona plameneča romantikarica. In tako se je zgodilo, da je Zofka že v Pragi ostavila moža; žal, da se je dala zvabiti nazaj, ko je doživela novo, strašno razočaranje.

V Zagrebu je postajal njen zakon čimdalje bolj nesrečen... Zofka ni poznala kompromisov: «vse ali nič!» je bilo njeno geslo že od nekdaj in se je končno po hudih duševnih krizah — umaknila (1912.), ko je bila tretja hčerka Mirica stara jedva par mesece.

V trpljenju preizkušena Zofka je poglobila in obogatila svoje čustvovanje in napisala je prekrasne, tužnega občutja polne ter psihološko prefinjene črtice in novele, ki so izšle l. 1913. pod naslovom «*Jedanaest novela*»; izdalo jih je «Društvo hrvatskih književnikov». Med njimi je tudi nekaj novelic iz prve balkanske vojne, ki so jih udeleženci teh vojn hvalili kot izvrstne. Vse te novele so pisane hrvatsko.

Dne 14. februarja 1914. se je Zofka v karlovškem predmestju Dubovcu kerkveno poročila z urednikom Jurajem Demetrovičem. Dobila je dobrega moža in njene hčerke plemenitega očma in prijatelja.

*) V začetku marca t. l. so izšli v graškem dnevniku «Arbeiter-Wille» iz peresa Marthe Tauskove jako tople pisani spomini: «Zofka Kveder». Die Geschichte einer Freundschaft.

Zopet se je umirila Zofkina duša in snovala je krasne načrte za bodočnost. Lepo je živila v vili na Pantovčku sredi sadnega drevja in malih vinogradov. Lepo in z lahkoto se ji je dalo pisati, ko ji je od pisalne mize uhajal pogled preko jelk in borov doli na lepi Zagreb. Srce ji je bilo takrat polno in radostno.

Spomladi l. 1924. se je slučajno pojavil iz Srbije neznanec, ki pa je postal Zofki že v prvih urah mil prijatelj. Z globoko vero v Zofkine literarne zmožnosti jo je nagovarjal, naj se loti večjih težjih nalog:

«Najsvetejša dolžnost članov malega naroda je, da v njegovo korist izčrpajo vsako svojo sposobnost in izkoristijo svoj talent do skrajnih mej mogočnosti. Ker le tako moremo mi mali vzdržati in se dvigniti»... Tako ji je govoril srbski socialist Demetrije Tučovič, in Zofka je sedla ter začela za poizkus pisati daljšo povest.

Par tednov nato je prispel na naslov mojega moža rokopis romana «*Njeno življenje*».

...«*Dajta, prečitajta in sodita*», je pisala. «*Kar v enem močnem toku se mi je izlilo iz srca... Rada bi, da izda to Slovenska Matica. Honorar potrebujem. Strašno se mi mudi, ker velike načrte imam... Na potovanje moram nemudoma*»... i. t. d.

Prečitala sem povest še isti dan in pretresla me je v dno duše. Težko sem čakala, da prečita rokopis še moj mož... In potem sva poglavje za poglavjem debatirala o njem. Vrnila sem ga Zofki z dolgim pismom pohvale, a tudi z nekaterimi nasveti: kaj bi kazalo nekoliko krajšati oz. malenkostno izpremeniti.

Toda Zofka ni nikoli dosti popravljala. «Vsako besedo, ki jo napišem, tudi v resnici doživljam,» je dejala večkrat... Kako bi bila mogla torej *življenje* popravljati?

Povest «*Njeno življenje*» je še istega leta izdala «Slovenska Matica». Požrtvovalne materinske ljubezni, pekočih skrbi za blagor dedno obremenjenega edinca ne najdeš kmalu kje tako živo in z globokim razumevanjem opisanih kot v knjigi «*Njeno življenje*». Zdi se, kakor da je bil roman v resnici doživljen. Dejanje je skozinsko napeto in naravno, brez vsakršne teatralike ter psihološko dobro utemeljeno... Delo je subjektivno, prav zato deluje s toliko silo. Kakor v mnogih drugih Zofkinih delih je tudi tukaj moški sebičnež, slabič, propalica, a žena plemenita mučenica. Zofka v moškem ne najde one duševnosti, čustvenosti in one dobrohotnosti, ki jih lasti le bolj ženskam. Toda z veliko sugestivno močjo predodčuje značaje in prizore, ki so docela mogoči, dasi niso vsakdanji.

Ali povest «*Njeno življenje*» je bila Zofki šele nekaka preizkušnja. Junak iz balkanske vojne, Srb Tučovič, ji je izročil svoj dnevnik iz vojnih let, navdušil jo je, da prepotuje Srbijo in Makedonijo, zbere gradivo in napiše vojni roman... In odpravila se je.

Vrnila se je tikoma pred izbruhom svetovne vojne domov in napisala l. 1915. v hrvatskem jeziku najlepše svoje delo, «*Hanka*», roman v pismih, ki ga je izdal Hrv. štamparski zavod l. 1917.

«*Hanka*» je realističen roman moderne inteligentne žene, ves prepleten s psihološkimi in nacionalnimi razmotrivanji. V literarni obliki obravnava razne aktualne in prav takrat zelo pereče probleme, predvsem tragiko zakona, sklenjenega med treznim, tipičnim Nemcem in sanjavo, čistokrvno Slovanko. Njeni otroci niso niti tako njegovi, kakor bi on hotel, niti tako njeni, kot bi si ona želela. Bratje se bojujejo na različnih frontah in so primorani obračati orožje drug proti drugemu. Mož Nemec želi zmage Nemcem, a ona je z vso dušo Poljakinja in želi svobode Poljakom.

Zofka opisuje domače razmere in usodo svojega naroda. A da je mogla dati duška svojim čustvom, je presedela dejanje na Poljsko.

Dr. Iv. Lah je pisal o «Hanki» v «Sloven. Narodu» med drugim: «Tudi mi smo dobili knjigo, ki nam govori resnico o tem, kar se je godilo za fronto... Napisala jo je slovenska pisateljica. To je knjiga, ki je pisana iz tisočerih in milijonov src, knjiga, ki smo jo v teh težkih časih tolikokrat iskali, knjiga, ki nam govori vso resnico sedanje dobe. To je vzklík bolesti in onih globočin trpljenja, ki mu mi tolikokrat nismo našli izraza... Lahko smo ponosni, da je slovenska žena povedala to, kar je čutil vsak kulturni človek, in da je to podano v obliki, ki daje knjigi stalno umetniško vrednost.»

Mislím, da ni niti eno delo pisano Zofki tako naravnost iz srca kakor «Hanka». Hanka in Zofka sta eno po srcu, duši, mišljenju in čustvovanju. Kdor hoče poznati Zofko in njeno okolico, naj číta «Hanko»! —

Strašna so bila za Zofko vojna leta. Že od otroških let je bila vajena dela. Ali delo med vojno je bilo garanje. Kakor na tisoče izobraženih žen, je bila tudi ona primorana opravljati sama vsa hišna dela: kuhati, pospravljati, prati, šivati ter begati za živili. Tako težko je bilo odtrgati se od skrbi za vsakdanji kruh ter zbrati se za duševno delo. Živiti je morala poleg sebe troje otrok, med katerimi je bila najstarejša Vlada v ljubljanskem liceju. Prvi in drugi mož ji s fronte z ničimer nista mogla pomagati. Bednemu življenju in duševnemu naporu ter borbi za obstanek pa se je še pridružilo moralno trpljenje. Državna in vojna policija je Zofki petkrat zapored premetala vse stanovanje in surovo iskala dokazov, da sta Demetrovič in Zofka izdajnika, Zofkina razburjenja so bila tem večja, ker so poslali njenega moža Juraja kot odličnega člana srbskohrvatske koalicije in ostrega opozicijskega vladni politiki takoj, brez vsakega vežbanja, na eksponirano mesto v fronti. Vrhutega je vladalo med večino zagrebskega občinstva uprav besno vojno razpoloženje proti Srbom. Vse to je izpreminjalo Zofki življenje v neznosno fizično in duševno trpljenje, in od tistih let se pač začena njena usodna bolezen na srcu. L. 1915. ji je umrla tudi mati, ki je po moževi smrti živelá sedaj tukaj, sedaj tam. Zofka je bila silno potrta. Mučil jo je kes, da ni bila do matere toplejša ter popustljivejša do njenih slabosti in posebnosti, uvidevnejša do pogrešk njene starosti, Ker mati je le mati, samo ena edina je na svetu!

V teh najtežjih časih — od sept. 1917. do julija 1920. — je Zofka vkljub vsem težkočam in oviram razvila svoje največje delovanje. Začela je izdajati najboljšo in najlepšo, po vsebini najtehtnejšo jugoslovensko žensko revijo, kar smo jih kdaj imeli: «Ženski Svijet», ki se je ob prevratu prekrstil v «Jugoslavensko Ženo». S pravim pesniškim poletom je Zofka v njej dvigala svoj glas za vse male in zapostavljene žene, za delavke, služkinje, trgovske nastavljenke, tipkarice, vseh vrst uradnice, učiteljice i. dr... Pozivljala je vztrajno vedno in vedno moške zastopnike, naj razširijo volilno pravico tudi na žene... Zbirala je okoli sebe najboljše hrvatske, slovenske in srbske kulturne delavke ter je Jugoslovenkam s plametečimi članki — ne strašča se zasramovanja, omalovaževanja in preziranja — krčila pot v javnost. Lomila je gore predsodkov in ozkosrčnih ograd — imajoča pred seboj en edini cilj: lepšo, svobodnejšo bodočnost žene. Resničnega razumevanja in izdatne pomoči pa je našla le malo. Največ je morala delati sama. Saj se je čestokrat pripetilo, da so vkljub vsem pozivom, prošnjam in rotnjem ostali njeni uredniški predali — prazni. In večkrat je od 48 strani teksta napisala pod svojim ali pod tujim imenom 40 strani mesečno ona sama. Večno ostane na Jugoslovenkah madež, da niso Zofkinih plemenitih in ženstvu nad vse koristnih stremljenj niti duševno niti gmotno dovolj podpirale. «Jugoslovenska Žena» je morala sredi leta 1920. prenehati.

Dne 19. februarja 1920, je zadela Zofko nova huda nesreča. V Pragi ji je umrla na pljučnici prav na svoj 19. rojstni dan najstarejša hčerka Vladoša, slušateljica filozofske fakultete in farmacevtka. Dekle je bilo prav izreden talent, bistro, prezgodaj zrelo in resolutno samostojno. Udarec je bil tem bridkejši, ker se Zofka zaradi prometnih ovir ni mogla udeležiti niti pogreba.

Med Vladošo in Zofko je vladalo često silno napeto razmerje; trmasto samosvoje, napram materi včasih nerazumljivo hladno in uporno dekle je prizadevalo Zofki mnogo križev in skrbi. Oddaleč sta se mati in hči ljubili, ali kakor hitro sta prišli skupaj, sta se brž sporekli. Bolezen in smrt Zofkine matere ju je za nekaj časa združila, da sta si bili blizu kakor še nikoli prej, kar je Zofka prelepo opisala v «Hanki»... Človeku se dozdeva, kakor bi se, seveda v kulturnejši in inteligentnejši obliki, med Zofko in Vladošo ponovilo nekdanje razmerje med Zofko in njeno materjo v Retjah! Ko je Vladoša nagloma umrla, je

Vlada

Zofka pozabila na vse prestane bridkosti ž njo in je postala le obupana, vse odpuščajóča in le sebe obtožujoča mati.

O njenem tedanjem trpljenju priča pismo mrtvi hčerki, ki ga je Zofka pisala v jutru dne 20. febr., da si na ta način olajša pekočo bol:

«Nisem mogla spati... Vstala sem in vse razsvetlila in bdela uso noč. Nihče ne čuje pri njej, mrtvi, pa čujem jaz... In plačam, a ne hrupno. — Mila moja mrtva Vlada! Zakaj sem znala pridobivati toliko ljudi, a Tebe nikdar ne popolnoma?! Kako to, da razumem vsakega berača, a Tebe nisem mogla razumeti? Na nekem bolnem, bednem delavcu sem včeraj videla ukraden prstan, a nisem mu zamerila, — Tebi pa sem vse zamerila! Vsakomur, ki potrka na moja vrata, dam kruha, Tebi pa sem očitala, da preveč porabiš, ko si bila pri meni. Z vsemi sem lahko dobra, samo Tebi nisem bila dobra!

Oh, zakaj sem štedila na raznih krpah, nakitu, a Tebe, mlada, nisem razveselila, Tebe, ki si užila tako malo radosti, a toliko bridkosti!... Vlada moja, Vladoša! Oh, težko je in kako grenko, kesati se, kadar je prekasno! Vladoška! Vladoška moja! Strli smo Te med seboj, kakor se zdrobi zrno med mlinskima kamenoma... Pri Tebi, mrtvi, bdim in se kesam, tako bridko kesam! Moja! Moja! Niti na kolodvoru nisem bila, ko si odhajala! Oh, sirota! Nesrečnica! Njega sem mrzila v Tebi, on je mrzil mene v Tebi, in mučila sva Te, mučila! Vladoša! Draga! Prekasno!... V Prago pojdem in poiščem sledove Tvojih poslednjih grenkih osamljenih dni. In morda najdem kako miloščino, ki si jo ostavila meni, da me črni obup ne ubije... Že se zunaj budi dan. Šest je ura... Vladoška, kako mi ležiš? — Ni mame, da bi Ti poslala!... Ali Ti je gorela luč to noč? Ali Ti je bilo težko sami? — Jaz sem

bdela, oh, ali tako daleč! In zaman sem hrepenela, da se dotaknem Tvojega ledenega lica... Oh, enkrat še, samo enkrat, da bi mogla poljubiti Tvoje čelo, pa obraz, in oči. Tvoje tužne, utrujene oči! Ti Vladica! Mamina!....»

Tako zveni dalje in dalje nesrečne matere divji krik, poln samoobtožb in kesanja.

V Zofkini korespondenci sem našla priprosta, a ganljiva pisma neznanih čeških mater, ki sporočajo, da so namesto odsotnih «maminke a tatinka» one položile kite cvetja na hčerkin grob in «pomolile očenašek zanjo»...

Tega udarca usode ni Zofka nikoli več prebolela. Iz nježa se je izcimila uprav pretirana ter nervozna skrb za zdravje ostalih dveh hčera. Vedno je trepetala za nju, ju pošiljala k zdravnikom ter ju neprestano opominjala, da se varujeta. Postala je pravi hipohonder in našla na njih vsak hip celo vrsto bolezni... Sama je izprevidela, da življenje ob njej mladini ni ugodno. Zato sta se deklici šolali v samostanih in zavodih v Škofiji Loki, Mariboru, Varaždinu in na Korčuli.

Dne 8. dec. 1922. je poslala hčerki Mašo in Miro celo na dekliški zavod Hellerau preko Münchena in Dresdena. Mcž in prijatelji so jo pregovorili, da bo koristno za hčerki, da uživata dobro odgojo in temeljit pouk; zlasti pa bo koristno njej, Zofki:

«Bolehna si, vedno te boli glava, Zagreb ti ne prija», ji je prigovarjal Demetrović. «Trebala bi, da greš vsak čas na morje, a dekleti sta zdaj v onih letih, ko jima je treba posebno nadzorstva. Vzgoje ne moreš prepuščati služkinji...»

Zofka je razumela, a srce se ji je upiralo. Silno je trpela, preden se je odločila, da pusti deco od sebe. Dekleti sta jokali, jokal je mož, a obupno je jokala Zofka. Že s kolodvora pa sta deklici telefonirali materi: «Mama, ne jokaj! Nič se ne bojimo! Dobro nama bo. Silno se veseliva. Nikoli te ne pozabivala...» In skozi telefon je prihajal na Pantovčak njun veseli smeh, klicanje radosti, da odhajata v svet, v svobodo....

In takrat je Zofka zapisala v dnevnik:

«Moj Bog, kako sta njuna glasa sveža in mlada! Ah, tako sem tudi jaz oahajala v svet, da najdem srečo. In letala sem sem in tja, bilo je divno in prekrasno, samo solnce, — toda tudi tema, trnje in goščavje, strme poti ob prepadih, osamljenost, tuga, — pa ipak sem došla do sreče...»

Zofkina sreča je bila prav takrat dozdevno na vrhuncu: njen mož je sedel kot kr. namestnik na staroslavnem prestolu hrv. banov, in Zofka, preskromna slovenska žena, je bila najodličnejša hrvatska dama. Toda njena sreča ni bila resnična; svojega stališča sploh ni izkoriščala in je stala ponižno ob strani. Za reprezentanco in parado sploh ni imela zmisla, in ga imeti niti ni mogla. Saj je že od l. 1920. bolehal; često jo je ljuto bolela glava, trpela je na sru, imela napade revmatizma in druge fizične nadloge. Iskala je ozdravljenja v raznih kopališčih in letoviščih: v Topuski, na Sušaku, v Kraljevici, v Splitu, Baški, Novem ter l. 1923. celo v Wenningstedtu na Syltu ob Severnem morju. A vse zaman.

Že naslednje leto je izdala *«Almanah jugoslavenskih žena»* za l. 1921. Sodelovale so pri njem Hrvatice, Srbkinje in Slovenke. Prelepe so v tem Almanahu Zofkine *«Tužaljke»* (žalostinke), nekake pesmi v prozi, polne bolesti in tuže po biserih, ki so bili naši, a smo jih izgubili. Zofka se jih spominja v ljubeznivo matere, ki plaka za izgubljeno deco, a v trdni nadi, da se zopet povrne v njeno naročje.

L. 1922. je izšla v komisij. nakl. Hrvatskega štamparskega zavoda Zofkina velika drama v dveh delih *«Unuk kraljevića Marka»*. Spisala ga je hrvatski pod pseudonimom: Dimitrije Gvozdanović. Sama pisateljica pravi o tej knjigi, po obsegu (319 str.) in obilju čustev in idej največja, kar jih je napisala:

«Vem, da prvi del moje knjige gane in osvoji, kakor osvaja vselej istina. Z razburkanim srcem in drhtečo roko je izkušal pisatelj očrtati, kar je čul in kar ga je pretreslo do dna srca. Ni pisal le s črnolom, verujte! Zdelo se mu je često, da je tudi sam pokrit z ranami, da tudi sam trpi od strašnega ponižanja, od silnega ogorčenja, v katerem so takrat drhtela srca najboljših našega naroda. In zato se nadeja, da se pretrese duša tudi čitateljem, da se zaiskri včasih solza v očesu čitateljevem, ona ista solza globoke ginjenosti, ki je često pisatelju zameglila vid, ko je opisoval veličino srbskih mater, plemenitost mladeničev in starcev, umirajočih za zemljo, ki jih je rodila.»

(Konec prihodnjič.)

Ko sem sedel v poslednji noči... (Karlo Kocjančič.)

Ko sem sedel v poslednji noči
ob brleči svetiljki, sam zase, nad belimi listi,
in sem potihoma skandiral svoje grenke ritme, njih valujoči zvok
in nebrzdano misel,
sem začutil na skomigajoči rami božajoči pritisk neke majhne
roke.

Z zaprtimi očmi sem videl, da se sklanja nad mano bleda pri-
kazen in mi govori bolj z dihom nego s šepetanjem:

«Prišla je ura, da se razodenem.

Mrakovi padajo in luč ugaša.

Samoten si, a kmalu boš pozabljen.

Prišla je ura, da se razodenem.

Jaz, tvoja tajna in vsepričujoča sanja,
tvoj grenki spev in neprestana misel —
prišla je ura, da se razodenem.

Glej, tvoja muka in ljubezen tvoja:

da me spoznaš ob uri razodetja.»

Pogledala me je s sinjim pogledom;
videl sem blazno-motni blesk iz njega;

in sem zaznal grizoči poljub njenih ustnic.

«O sfinja mojega stvarjenja in propasti!»

z usmevom bolne radosti sem vzdihnil.

Junakinja zvestobe. (Lea Faturjeva.)

Povest iz turških časov.

(Nadaljevanje.)

V. Divji pogovori o divjih časih.

olčal je vojak. Začudeno so gledali otroci vanj. Kaj ni prav teti Mandi? Zakaj sta se pogledala strica dva, Mohor in Zahar? In zakaj si briše teta Mohorka oči? Ko je vendar treba bití Turke, jim rezati glave, da ne bo grozila mati: Turek te bo vzel!

In krvavo miglja v poletni toplini... želja po krvi, ki spi nezavestna v duši vsakega človeka in plane o prilíki razbesnela na dan in te sili, da tolčeš, sečeš, ubijaš...

Z glasom, ki reže kakor nož, je poudarila Manda: «Ni najhujše, kar nas je zadelo, turški rop in pokolj — hujše kakor to je, da postajamo že sami Turki. Kaj ni to po turško: rezati sovražnika na kose, piti njegovo kri, uporabljati mast — ali je to kristjanom podobno? Nas je tako učil naš Gospod?»

«Ali,» se je upal Balant, «tudi sveti Kapistran je vodil vojake na Turke in jih ubijal...»

«Samo križ je imel sveti Kapistran v roki,» mu je ugovarjal hitro Lojzek, in Marinka, da se prikupi prijatelju in pokaže, da zna kaj, je pritaknila: «Tudi otroci so šli brez orožja, da bi rešili Sveto deželo...»

«Vojaki bodo hodili z rožnim vencem kakor romarice,» se je porogala Jerneja. Manda je udarila nazaj:

«Junška bramba je potrebna, ni pa potreba, da se tolče in muči jetnik na turški način, da stradajo nekateri jetniki, namesto da bi jih pridobivali za našo vero, saj začne še Turek izlepa. Kmalu bomo hujši divjaki mi kakor oni. Poglejte Uskoke — nič jim ne rečem — ali če odseče glavo, si jo drži nad svojo in pije gorko kri. Uskoki v Žumberku so razsekali stotnika Vivo*) in njih žene so tolkle toliko časa po kosih mrtvega trupla, dokler ni postala kaša... Martolasa, ki je kradel otroke, so ubili in spekli. Žene so pile kri mrtvega beneškega plemiča i. t. d. Takih zgodb je polno. In ko je gospod Budački nataknil glavo mrtvega Turka na konec kopja in se poigraval z njo — se je zdelo to vojakom imenitna šala. No, Lihard...

In puntarski kmetje v Brežicah, kaj niso odsekali ubitim plemičem glave in jih nosili na drogih po svojem taboru!»

«Seveda,» se je opogumil Lihard, «v vojski ne božamo.»

Mrko je rekla Jerneja: «Kako so pa delali s kmeti?» — Jeza je zago-rela v očeh vseh. Bil je neprijeten spomin.

*) Valvazor, XV. knjiga, str. 76.

Lihard je vozil nazaj: «Bajezidu so poslali enkrat poln žakeľj nosov in ušes. In v času benečanske vojne je dal plemeniti gospod Krištof Frankopan iztakniti*) oči kmetom iz okolice Monfalkona, sem slišal.»

«Res je,» je pritrdil Mohor, «in pa odsekati palec desne roke, ker so držali z Benečani in niso hoteli viditi provijanta za našo vojsko.»

«To je bilo leta štirinajstega, je vzdihnil Zahar, «ko so nam požgali tudi tukaj vse. Naši so pa požigali po Furlanskem. Slepí reveži so beračili okoli, dokler niso pomrli.»

«Gospod Krištof je naredil to, tako so govorili v našem gradu, ker so Benečani tako strašno kaznovali onega, ki mu je pomagal, da se je polastil Merana. Bili so ga po glavi, pa ne do mrtvega, nato obesili z levo nogo med dva stebra, tam so streljali vanj s pušicami in obmetavali so ga z jajci.»

Lojzek je gladko povedal, kar je slišal že večkrat od Krumpčevega deda. Otrokom so se zasvetile oči: «O! z jajci!»

«Jajca so za cvrtje, otročaji,» je posvarila Manda in pogledala v nebo. — «Zato pa je tako hudo na svetu, ker je vse tako neusmiljeno. Še pri Turkih ne požigajo žensk, o katerih raznesejo hudobni ljudje, da so coperne.»

Jerneja je sklonila glavo pod Mandinim ostrim pogledom.

Lihard je planil: «Kaj boš zagovarjala Turke, romarica ti pobožna! Kaj ne veš, da uprezajo kristjana v plug, da mu režejo jermene iz žive kože, da ga odirajo na meh, da si narejajo obutev iz kože? Na kol jih natikajo in kurijo pod njimi, meso jim režejo iz telesa in mečejo psom — in mučijo še na druge načine — ni da bi slišali otroci.»

«Joj!» je zastokala Marinka, «kaj bo, če nas dobi!»

«Vsa bomo prestali,» jo je bodril Lojzek, «kakor so prestali prvi kristjani in umrli bomo za križ, kakor je umrlo enajst sto vitezov v Bosni.»

«S Turkom,» je udaril Lihard s sulico, «nimam usmiljenja. Ubili so mi deda, očeta in mater, odpeljali sestre in brate, požgali dom. Ne bi mi treba vojne službe, bil bi na svojem domu. Da obubožujemo, tako kmetje kakor meščani, tako plemstvo kakor cerkve — vsega je kriv samo turški vrag, ki se zajeda in zaleta že poldruge stoletje v naše zemlje. Že je vsaka gruda obmejnih deželá prepojena s krvjo — pa ne samo z našo.»

«Tudi turške, tudi,» je kimal Mohor, «ali jih je kaj med nami starimi, ki se niso še bili z vragom? Če bi ne bilo brambnega zidu iz živih teles, kdaj bi bil že Turek šel naprej in naprej.»

«In ko vas ne bo, bomo varovali mi!» je rekel moško Balant. Ginjen ga je objel stari Mohor: «Prav, sinko moj! Da bodo vedeli pozni rodovi, da bode vedel svet, kako smo branili to zemljo pred Turkom in Benečanom, kako smo jo pojili s solzami in krvjo.»

*) Valvazor, XV. knjiga, str. 404.

«In je ne zapustimo, če se dobe tudi ljudje, ki pravijo: kar podajmo se, davek bomo plačevali, pa hujše nam ne more biti pod Turkom kakor pod cesarjem.»

«Saj to hočejo Turki! Kako obetajo hrvaškim velikašem, kako so obetali Jurišiću v Günsu — samo njih nadoblast naj priznajo», je pritrdil Lihard Mandi.

«Turek je kakor izkušnjavec, pravi: vse ti dam, samo poklekni in me moli,» je pripomnil Lojzek.

«Le škoda, da niso po trdnjavah ob mejah sami Jurišići,¹⁾ Krupići²⁾ in Markovići.³⁾ So tudi taki, ki zapuščajo po nemarnem trdnjave, da jih zavzame Turek kar tako; so tudi taki, ki predajo trdnjave brez prave potrebe.»

«Pri moji sveti patroni! Ko bi ljudje vedeli, kaka junaštva se gode v trdnjavah ob Uni, Kolpi in Savi, ob ogrski in ob morski meji — razjokali bi se. Vsa Hrvaška je ena sama krvava rana, ena sama pesem o junaštvu. Da pade Hrvaška Turku v roke, smo tam mi in vse, kar je za nami. Zato branimo tudi mi s Hrvati mejo, zato se bije in obubožuje naše plemstvo, dežela. In če bi se kdaj posrečilo, kakor upa vsak kristjan, da bi pognali Turka iz Bosne, iz Srbije, iz Carigrada — ali bodo znali ceniti zanamci trpljenje sedanjih rodov?»

Težko so se zamislili...

«Ko pa ni denarja,» je vzdihoval Lojzek, «saj bi spravila cesar in papež veliko vojsko skupaj.»

«Tako pa, kadar kličejo na zborovanje, nakladajo samo nove davščine,» je mrmrala Jerneja.

«Kako bomo pregnali Turka, ko je v nas. Saj bi ne imel nikdar take moči, ko bi mu je ne dali kristjani. V svojih domačih prepirih ga kličejo od strasti preslepljeni... Tako so ga priklicali v Bosno, Zapolja se mu je podvrgel, da mu pomaga Turek napram cesarju, Francozi in Benečani se vežejo ž njim, kadar jim kaže... Ni ga krščanskega duha. In luterani?»

In deželah ob Reni in Labi ni treba še trepetati, če mi umiramo, to ne boli njih,» je kimal vojak, Manda je raztegnila roke in se razvnela:

«Tam pa!... Kaj vedo tam o naši bedi? Njim cvete obrt, kupčija. Imajo tudi svoje zmede, vendar ni nobene primere z našim. Rečem ti, Lihard, mi tod bomo zaostali... kjer se množijo volkovi, se ne množi omika. In naše uboge cerkve! Bila sem v Kelmorajnu, vsak Kranjec mora enkrat tja, če hoče, da mu pridejo sv. Trije kralji napovedat smrtno uro.

Kakšno bogastvo je tam po cerkvah! Od sto in sto let se je nabralo. Bila sem v Loretu...»

«Tudi tam?» se je čudil Lihard.

¹⁾ Stotnik v Günsu. — ²⁾ Kliški stotnik. — ³⁾ Junak iz reške okolice.

«Saj je blizu Šengalje, kamor tovorimo v sejem kože, korenine, lesene izdelke, pa nakupimo prediva in kaj zlatega, srebrnega ali steklenega za spominke,» je povedala Mohorka, Manda je krilila z rokami:

«Loreto, pravijo, da je najbolj bogata božja pot v Evropi. Ne da bi bil človek nevoščljiv cerkvi, saj so vse v čast božjo, ali ko sem gledala, kako miglja in se sveti tam — sem se spomnila naše siromaščine in sem se razjokala. Tam visi od stropa dvajset svetilk iz debelega zlata. Kar pogled ti jemlje, toliko je zlahtnih kamnov. Enkrat so poizkusili Turki napraviti po svojem, pa se jim ni posrečilo. Benetke so na straži. In pri nas?...»

Pogledali so svojo in na cerkvico sv. Roka pod gradom. Ubožca sta oba, sv. Anton in sv. Rok, in tudi sv. Jernej v Senožeah.

«Kar ne vzame Turek, to vzame cesar,» je siknil Mohor. «In če ostane kaj potem, ko ti je vzela graščina, vzamejo kobilice, toča, črv, ropar, berač,» je zaklel Zahar. «Vsaj cerkve bi bili pustili v miru, zato gre pa vse narobe — sam cesar je ropal svetnika,» je stokala Mohorka.

«Pa zakaj mu nista branila ne papež ne patrijarh?» Uporno je gledala Jerneja izpod čela v vojaka, ki mu je bil pogovor vidno nevšečen.

«Kdo ima pravico? Tržaški škof in gospodar gradu sta se vedno pravdala za patronat župnije, naš župnik plačuje 26 benečanskih lir mensala kapitlju v Trstu. Glavno je, da jemljejo vsi.»

«Kaj bo patrijarh? Komandira naj po Benečanskem. Vse župnije na Krasu pripadajo cesarju,» je rekla Manda z viška in mahnila z roko:

«Pustimo to, govorim o cerkvenih zakladih. Koliko je bilo tega po naših cerkvah na Krasu, kaj je bilo v Marijinem Celju, v Admontu, v Brežah, v Sekovem, v Ljubljani, Dobrovi in drugod: zlatih in srebrnih križev, svečnikov, monštranc, koliko zvončkov, src, veržic, posod za službo božjo, srebrnih in pozlačenih kipov, kar se je nabralo po starih cerkvah in božjih poteh v teku stoletij. V boljših časih so naši stari darovali, kar so nam vzeli hudi časi. Vedno smo bili vneti za božjo čast in to razdejanje Jeruzalema je bolelo v srce.»

«Da, da!» je tožil Mohor. «Kar nas je doživelo tiste dni, vemo, da je bilo, kakor bi treščilo v nas, ko je bil razglašen ukaz*), da morajo oddati cerkve in samostani svoje dragocenosti, jih poslati s Krasa v ljubljanski grad in od tam v Gradec — v kovnico —, da bodo pretopili vse in prekovali v denar za obrambo dežele.»

Povsod so se ustavljali, prosile so opatice, župniki. Pa ukaz je ukaz! Tolažili so nas, da bodo dragocenosti bolj varne v Gradcu in da dobe cerkve vrednost dragocenosti izplačane v denarju — kar se do danes še ni zgodilo in se ne bo najbrž nikdar.»

*) 12. septembra 1527. Dimitz, Geschichte Krains II. Th., Seite 111.

Vojak je tolmačil: «Vem. Bilo je to po nesrečni bitki pri Mohaču. Ljudje, ubiti in odpeljani, blagajne prazne, a treba je bilo najeti in opremiti novo brambo.»

«Naj bi pa vzeli Židom. Ti pcosujejo in jemljejo obresti — kar vzeli bi jim vse vkup in jih pobili ali pregnali,» je menila Jerneja. Vojak je pritrdil: «Židje niso res drugega vredni, povsod imajo kristjane v svoji oblasti, koljejo kristjanske otroke in uganjajo čarovnije z njihovo nedolžno krvjo.»

«In iz vsega tega ropa, veste, koliko je prišlo?» Manda je pogledala zmagovito okrog sebe:

«Oddajali so na gradu trem gospodom *), stiški opat je bil tudi zraven in izvedela sem, da je tehtalo in nanese vse skup 1709 mark in tri lote srebra. Iz tega so nakovali 17.438 gld. in 13 krajcarjev. V kovanem denarju pa so dale cerkve: 4621 gld. 24 krajcarjev.**)

«Od kod pa veš vse to? se je čudil vojak. Jerneja je zbudla Mando: «Kaj ne bo vedela, ko se pogovarja povsod in izprašuje in lazi okrog.»

«Ti pa pojdi vsaj do sv. Katarine v Zažarjih in si kupi za sold pameti,» je dobila Jerneja v odgovor. Stari Zahar pa je obnovil svoje spomine: «Boli smo jokali za cerkveno blago kakor za vse druge davščine, mislili smo, uboga para, da mora res že biti konec vsega in da bo kaznoval Bog cesarja. Da niso bili možje razkropljeni po vojnah, bi bil nastal gotovo nov punt, skoraj bi ga bile napravile žene same.»

«Kmetje ste pa od zmiraj pripravljani za punt,» je zinil nepremišljeno vojak. Takoj so skočili skrivljeni starci nanj — otroci so se ozirali za kamenjem. Mohor je sopihal:

«Ti kuga ti, vojaška, postopaška! Kar ti da cesar, vzame nam. Če ti ne da, ne vprašaj, je Turkovo ali kristjanovo? Mi pa: garaj! plačuj! deželni, zemljiščni, cesarski, cerkveni in sam hudič ti ve še, kakšen davek. Plačuj naklado na naklado! Plačuj turški davek, (tedenski vinar) puntarski goldinar, za kazen, ker so se puntali tvoji očetje, plačuj od ctroka, od panja, od živine, od žita... Gospoda na zborih ne sklene drugega kakor nove davke, cesar jih razdeli na posestva, gospodarji na kmete. In če se dobi graščak, ki opozori, da tlačan ne more več — pa ni več v milosti pri visoki gospodi. Praviš, da ne bo vedel svet, če pridejo kdaj boljši časi, kaka junaštva so se izvrševala po mejah — ali bo pa vedel in razumel svet za nami, kaj je trpela uboga tlačanska para, da je ohranila ta košček zemlje svojim vnukom?

Kaj so delali z nami še poprej... Prodajali so nas in delili kakor črno živino... Še krava muka, če ji vzameš tele, jemali so dete materi, moža ženi.

*) Dimitz: Geschichte Krains, II. Th. Seite 112.

***) Iz cele Avstrije je nanese la zaplemba 120.000 gld. Tako je poročala l. 1643. sestavljena komisija cesarju Ferdinandu III. Bilo je to za časa tridesetletne vojne. Lozerth Tagespost 1926.

Iz tistih hudih časov je rastlo sovraštvo iz deda v vnuka in ne bo mirovalo, dokler ne bo porušilo gradov in pregnalo tlačiteljev.»

Zasopel je obmoknil starec, pa zažugal je vojaku drugi: «Kaj ni jelen v gori, drevo v hosti, riba v vodi in ptica v zraku last vseh? Pa nam zapirajo tržišča in sejmišča. Po zimi izdelujemo, kar je pri nas v navadi, kar dobimo iz gozda in preje. Nosili smo v mesta, imeli sejme okrog graščin. Zdaj pa, ko je v mestu čim dalja več obrtnikov in so tudi v mestih hudi davki, se pritožujejo mesta nad našo obrtjo in trgovanjem. S čim naj plačujemo in kje naj dobimo, če ne zamenjavamo ali ne prodajamo? Živ ne moreš v zemljo. Tu ne moreš pred Benečanom, tam pred Turkom. Trst in Benetke se pravdajo za trgovce — izgubo našo, kdor pritožori v Devin ali Koper, Milje — enkrat mu pobere blago ta, drugič drugi. Ali je čudo, če beži toliko kmetov med roparje v gozde ali pod zaščito mesta.»

Mohor je prišel zopet do sape in udaril ob klopi:

«Pa se bomo še za staro pravdo! Še za sol ne dobimo, za sol, ki je tako potrebna in tako draga. Prej smo jo morali tovcriti iz Trsta, zdaj je dovolil cesar, da je zaloga soli v Senožeah, in je povzdignil Senožeče v trg. Vse prošnje na Dunaj nam nič ne pomagajo, kakor ne škodijo Turku vsa zborovanja v Lincu, Gradcu, na Dunaju in na Nemškem.»

Vojak je skomiznil z rameni: «Revščina je splošna, dragi prijatelji. Cesar se pritožuje, koliko ga stane obramba dežele, stanovi se pritožujejo. Cesar je izjavil, da bo stal s svojim življenjem in premoženjem za dežele. In kaj ni šel sam l. 1557. pred Kanižo, ko so jo bili vzeli Turki? In zdaj preti Turek zopet, da pride po Kanižo. Poveljnik je pisal po živež in pomoč v Ljubljano...»

«V utrdbah ni nikoli zadosti,» je zinila Jerneja. Zdaj je planil vojak: «Kaj mislite, kmetje, da se branijo utrdbe z mačkinim repom: Treba je lesa, železa, topov, peska in apna, kamenja in prsti, puškarjev in tesarjev, kovačev in tesarjev, smodnika. In pred vsem kruha...»

«In vina...»

«Seveda, vina, če ga dobiš, se ga ne brani pošten vojak. Pride Turek, zapre vse krog in krog, da ti ne more nikdo pripeljati živeža. Pa ti postavi velikanske stolpe, v nje postavi lombarde in strelce, vojake z užigalnimi pišcami — pa se začne šala... Mi branimo zidove. Tu se zvrne naš, tam turški vojak... Velika je Solimanova moč, vendar ga je ukanil Jurišič, da je šel izpred trdnjave, ki je bila vsa izčrpana, moral je zapustiti Zrinjskemu Sigēt, ali grozi, da pride še... Veliko je res že dobil — mi se branimo do skrajnosti... Nikogar ne odkupimo, ki pride v turško sužnost — to pa zato, da se ne zanaša nikdo in zato raje umrje, kakor da bi prišel v mučno sužnost za svoje žive dni. Pa Turki so tudi tako zavratni, da odkupljene viteze zastrupijo, da bi jim ne delali škode. Tako so umrli kmalu po svojem odkupu Juri Šenk, Kozjaški in Kamenski gospod in drugi... Pri predaji tudi ni, da bi se

zanesel na turško besedo. Kolikokrat so pomorili posadko, ki se jim je vdala...

Pa tudi mi ne ljubkujemo Turkov, kadar se bijemo ž njimi. Reci, Manda, kar hočeš. Bijem se in ga ubijem, ali pa on mene. Razun če je kak imenitnik, da se dobi zanj velika odkupnina. Posebno imenitnega pošljejo potem v dar kakemu velikašu, ki se primerno zahvali.»

«Take zverine ste torej, da ubijete reveže in varujete bogate. Kakor pri Turkih,» je grajala Manda in izdihnila:

«Bog nas tepe za naše grehe. Saj se obrača vse od prave vere. V Bosni so bili bogomoljci,*) na Ogrskem in pri nas protestanti, ki se bratijo raje s Turki, eni se prekrščavajo, eni se bičajo, eni skačejo — mi trpimo. Vsa znamenja na nebu in na zemlji ne poboljšajo in ne izmodrijo sveta. Lezemo v revščino in ž njo v nevednost. Zapisovali in podučevali so menihi. Koliko so jih pobili in odgnali! Stari ljudje so pravili mlademu rodu, kar je bilo davne dni. Turek pobija stare in odvaja mlade — naša vez z nekdanjostjo je pretrgana, naše lepe pesmi in priče so se poizgubile in svet bo rekel našim zanamcem: kakš ljudje so to, ki ne vedo nič o svoji preteklosti. Obubužani in neomikani — to bo naša usoda.»

«Včasih,» je rekla Mohorka, «so prihajale bele vile, učile so nas, kdaj in kako naj kaj naredimo, zdaj so se poizgubile tudi one, samo volk mesar se množi in medojedec**) nam tlači žito.»

«Pri Vratih, pri nas, so imele stanovanje v jami — še so tam železna vrata, v jamo bežijo ljudje pred Turki — belih žen ni več in sreče ni več...» Zamisljeno je povedal to vovak in zmajal z glavo:

«Turki pravijo, da mora biti en car na zemlji, kakor je en Bog v nebesih. Ako bi se to zgodilo, potem bi videli tudi v drugih deželah, kjer se jim zdaj dobro godi, kako raste trava za turškim konjem.»

Strahoma je vprašal Balant: «In bi požrl Soliman vso živino od Postojne do Senožec?»

Z viška je pogledal Lojzek tovariša: «Pa kaj ti bo blago (živina), če ne bo bilke trave od Dunaja do Rima?»

«Kaj žre Soliman tudi travo?» se je zgražala Marinka in Lojzek je odgovoril resno:

«Vse požre: travo, usnje, otroke, mesta in vasi.»

***

In govorili so naprej. O volkašu, volku velikanu, ki se ga ne prime krogla in ga ne predere železo, ki raztrže o belem dne človeka in žival, o medvedji masti in zajčjem mozgu, ki sta zdravilo za ugriz gozdnih zveri, o orlu velikanu, ki gnezdi nad Sovičem pri Postojni in odnaša jančke in se

*) bogomili.

**) medved.

loteva otrok, o Martosih, ki kradejo otroke, da jih prodajajo na Turško in vohunijo za Turka in kristjane... —

Vojak pa je ugibal, kako naj bi šel od te hiše do gor, kako naj sporoči, za kar je zastavil besedo — previdno, da bi ne osumil nikdo mlade žene, da je ne bi izpostavila sumnja v sramotni obroč...

In Lojze je čakal na priliko, da reče vojaku: «Pri nas smo takorekoč grajski. Naš ded ve več kakor Mohor in Zahar, naše vino in naš kruh sta boljša. In naša mlada je lepša od Jerneje.» (Dalje prih.)

Pesem o vrenju. († Srečko Kosovel.)

*Kakor vino, ko zašumi,
zavre in se razteče
preko robov na vse strani,
kipi, kipi, šumi, šumi
in ustaviti se neče —*

*ljudje so pijani svojih sanj
in groze in bolesti;
vsak tava omamljen in pijan,
kakor da smrti je že prodan,
opoteka se in se ne more zavesti.*

*I jaz sem med njimi, sam, čisto sam,
z njihovim vrenjem padam in vstajam,
če deklica mine, jo komaj spoznam,
lasem vihrajočim se komaj smehljam,
in s svojo bolestjo pijan se opajam.
In hiše se vdirajo, strehe zginevajo
v množice, ki tam na cesti kriči,
a srca, vsa plašna tiho vzdrhte vajo,
in duše, vse grenke, o smrti prepevajo —
v meni pa sahnejo zadnje moči...*

Iz zbirke „Večna plamenica“. (Karlo Kocjančič.)

*To noč sem slišal nevidnega slavca žvrgoleti.
Kaj je že pomlad? Moj Bog, in solnce greje!
Kod sem taval v teh strahotnih nočeh, da so temote krog mene nena-
doma vse razsvetljene in da je dan in mir?
Odprite okna, naj se ta mavrični veletok ves name zlije, ki šumi v
urtovih;
naj se drgetajoče mi telo še enkrat zavije v vijoličasta ogrinjala pla-
nin, ki me z daljnega obzorja zovejo z vabečim glasom!
Ve moje ljubljene planine, jaz tiho stopam po višavah že, ki so vse
daljnje in višje nego vaša belolasa temena!
Toda bolj blažene lepote ne bom gledal več nikjer.
In vem, da je več tudi biti ne more.*

Dobrota. (A. Severjeva.)

ilo je takrat, ko je Gospod počival. Njegovega čela so se komaj dotikale čiste ustnice Resnice. Lepota se je potapljala v njegovih očeh. Dobrota pa je slonela na njegovem srcu.

Bili so eno.

Bilo je takrat, ko je Gospod pozdravil lastno misel: *Bodi! Nastala je Luč. Čiste ustnice Resnice, ki so se komaj dotikale Gospodovega čela, so vztrepetale.*

«Hčerka, poglej!»

Resnica se je zagledala v Gospodove oči. Bilo je prvič. Takrat se je Lepota prvič nasmehnila v Gospodovih očeh.

Dobrota pa je še slonela na njegovem srcu.

Bilo je takrat, ko si je Gospod zaželel bitje «po lastni podobi». Resnica se je zagledala v Gospodove oči. Bilo je drugič. Takrat se je Lepota zopet nasmehnila v Gospodovih očeh.

Dobrota pa je še slonela na Gospodovem srcu.

Bilo je takrat, ko se je Gospod razjezil in obžaloval, da je ustvaril bitje «po lastni podobi». Njegovega čela so se komaj dotikale čiste ustnice Resnice. Lepota je plakala v Gospodovih očeh.

Dobrota pa je še slonela na Gospodovem srcu. Tedaj je zapovedal Gospod: «Hčerka, poglej me!»

In Dobrota se je prvič zagledala v božanske Gospodove oči. Takrat se je Lepota nasmehnila v njih. Bilo je tretjič.

In Gospod je razprostrl roke in prižlel Dobroto na srce.

Vsevedni Gospod je vprašal: «Se ti smili ono bitje, katero sem ustvaril po lastni podobi?»

Dobrota je dahnila: «Smili se mi.»

Neskončno usmiljeni Gospod je zapovedal: «Pojdi, hčerka, in privedi mi bitje, katero sem ustvaril po lastni podobi.»

Čiste ustnice Resnice, ki so se komaj dotikale Gospodovega čela, so vztrepetale. Dobrota je čutila njih trepet. Pa je premagala malodušnost. Vzravnila se je in je bila videti močna in velika.

«Kakor zapoveduješ, Gospod!»

Dobrota je potrkala na duri onega bitja, katero je Gospod ustvaril po lastni podobi. Nihče se ni odzval. Potrkala je drugič — in tretjič tudi. — Nič. Bila je žalostna. Sedla je na prag in čakala.

Neko jutro pa je nekdo odprl duri. Skuštrane lase je imel in truden obraz. Bil pa je še mlad in nedcrasel. Dobrota ga je pozdravila prijazno: «Dobro jutro, prijatelj!»

Bitje, katero je ustvaril Gospod po lastni podobi, si je pomencalo za-
spane oči. Potem pa je stopilo bliže in še bliže. —

«O, dobro jutro, prijateljica. Kaj pa bo? Hm... kako si lepa!»

Dobrota se je silno prestrašila in vsa zmedena je zajecljala: «Jaz... jaz sem... Dobrota. Gospod me je poslal, da te...»

«Haha! Dobrota, dobrota, seveda si dobrota. — Kar izvoli naprej. Je sicer tema v moji izbi, pa nič zato. Haha!»

Tedaj je Dobrota pobegnila in se vrnila vsa zbegana h Gospodu.

«Bitje, katero si ustvaril po lastni podobi, ti ni prav nič podobno. Skuštrano glavo ima, truden obraz in zaspane oči. — Ni me spoznalo. Vabilo me je v temno izbo. Ustrašila sem se in sem zbežala.»

Gospod je zapovedal: «Resnica, pojdi in napravi luč v temni izbi bitja, katero sem ustvaril po lastni podobi.»

Resnica se je zagledala v Gospodove oči. Lepota v njih se je nasmehnila.

Resnica je potrkala na duri bitja, katero je Gospod ustvaril po lastni podobi. In je potrkala tako, da so se zazibale duri.

Bitje se je silno prestrašilo. — «Kdo je?»

«Jaz,» je odgovorila Resnica in zopet so se zazibale duri — in padle. Na pragu je stala Resnica: Živa Luč. Bitje je od strahu omahnilo in padlo v naročje Dobrote. Tedaj je Resnica odšla zopet h Gospodu.

«Kaj je bilo to?»

«Luč, Resnica, moja sestra, prijatelj.»

«Luč, Resnica, tvoja sestra?»

In bitje se je smejalo. V tem smehu se je rogala nevera.

«In kdo si ti?»

Zopet je povedala Dobrota, kdo da je in zopet se je bitje smejalo.

Dobrota pa je vztrajala: «Ali ne vidiš, kako svetla je sedaj tvoja izba?»

«Nič ne vidim,» je reklo bitje in je zazdehalo. Bilo je že zaspano.

«Le tvojo mehko ročico čutim in to mi dobro de.»

Dobrota je vztrajala in ni odtegnila svoje mehke ročice.

Dobrota še sedi pri bitju, katero je Bog ustvaril po lastni podobi. Zmršene lase mu gladi in trudno lice tudi. Pripoveduje mu o Luči in da je izba svetla.

Bitje pa ne vidi, nič ne vidi. Le za trenutek ujame žarek Luči.

«Kaj je bilo to?»

«Luč: Resnica, moja sestra.»

In zopet se zasmee bitje. V tem smehu se roga nevera.

Dobrota pa vztraja — in bo vztrajala.

«Majhno je to bitje in še nedoraslo. Pa bo enkrat doraslo. Takrat ne bodo njegove oči več zaspane. Jasno in določno bodo videle: Luč: Resnico.»

Dobrota vztraja in čaka, čaka, da privede bitje h Gospodu. O, do tedaj je še — dolgo!

Pomladna romanca. *(Pavel Golia.)*

*Kaj pomeni sredi polja
radost, smeh in dobra volja,
saj pobral je komaj z brega
jug poslednje plahte snega.*

*Solnce zopet sije. Greje
prazne njive, gole veje,
mrzle jase pod gorami
boža s toplimi rokami.*

*Glej, tam na prisojnem kraju
so Trobentice pri vaji,
polke trobijo in valčke
za vesele bratce Palčke.*

*K njim po bregu gor cingljaje
bela se procesija maje,
sami beli, beli Zvončki
se jim bližajo s poklončki.*

*Zdaj trobentajo, zvonijo
čudodelno melodijo,
da si logi in poljane
manejo oči zaspane.*

*Teloh iz zemlje zvedavo
pomoli okroglo glavo,
se pridruži, z njimi poje,
ne prav v taktu, bolj po svoje.*

*Še gospod Žafran debeli
so na holmek se popeli,
z vso družimico rejeno
prosijo lepo: Še eno!*

*Kaj pa to? Kar iznenada
drug za drugim iz takta pada.
Vse utihne. Zvončki beli
so nalahno zardeli.*

*Knežnja Violeta sama
se jim bliža. Dvorna dama
le, Marjetica, v distanci
dolžni ji sledi po klanci.*

*Zdajci zadoné pozdravi
knežnji tihi in sanjavi,
vse do gozda se razlega
rajanje veselo z brega.*

*Zvončkom všeč je Violeta,
največ si najmlajši obeta,
to je, bratci, enkrat ena,
da bo knežnja moja žena.*

*Družba muza se poredno,
on junaško stopi préd njo
in, proseč za njeno roko,
se prikloni ji globoko.*

*To gre radost naokoli,
ko Vijolica privoli!
Solnce se prijazno smeje,
ženina, nevesto greje,*

*vse doline in vse klance.
Zdaj pa konec je romance.
Na livadi kraj potoka
jutri zjutraj bo poroka.*

Nova misel hodi vedno s solncem, toda proti vetru, ki veje v tistem trenutku.

*Umetnost in življenje si nista v protislovju. Umetnost je izraz življenja
in sledi zakonom življenja.*

Ellen Keyeva.

Ženska kultura v Ameriki. (Hugo Bajuk.)

tare, mrzle, priučene forme padajo in izpod njih klije novo življenje. Politična in družabna usmerjenost se izpreminja in hiti v nove, demokratične smeri. Ta tok novega življenja in novega hotenja se je oprijel tudi polja, ki je bilo najbolj zapuščeno, ki nam bi moralo biti najbližje; to je polje telesnosti. Nekaj gibov telesa, ki so se v neštevilnih varijantah kombinirali v razne vaje, je tvorilo cel repertorij telovadbe. To torišče je pa preozko in ni čuda, da vlada v vseh izključno telovadnih organizacijah mrtvilo. Nova doba, ki nas je že nezavestno objela, hoče več, hoče globine. Tudi samo higijensko podčrtavanje telovadbe je enostransko, stroga umetnost prej odbija, kot privablja. — Kaj hočemo torej?

* * *

Prvi val ženskega gibanja se je pojavil v Ameriki. Američanke so hotele doseči državljansko in družabno enakopravnost. Dosegle so jo. Američanke imajo aktivno in pasivno volilno pravico. Dostop imajo do študij, dostop v javne službe, nihče se ne čudi, če same potujejo ali si svobodno volijo spremljevalce. Imajo celo prednost pred moškimi, imajo lastne srednje in visoke šole, lastne klube, lastne salone, posebne vozove pri vlakih in svoje hotele, kamor imajo gospodje dostop samo v spremstvu dam. Kultura in politika je precej v njihovih rokah, mož je vlada «Dollarmacher»; često sam oskrbuje družinske in gospodinske posle s služkinjo, ona hodi pa v gledališče, kavarno in čita romane. To je Amerikanka v političnem in socialnem pogledu.

Kaj pa s telesno vzgojo? Telesna vzgoja je pri Amerikankah silno intenzivna in tako zvezana s celotno žensko kulturo, da se mi zdi, da je šele novejši športno-kulturni pokret dal pravo žensko organizacijo in prvi določni, konkretni program.

Če nasprotno pregledamo, kako se je ženska kultura, zlasti telesna, dosedaj gojila v Evropi, vidimo, da so bili tu odločilni vplivi Amerike, ki se nam razen tega kažejo tudi na drugih kulturnih področjih. Obstoji torej opravičena domneva, da bo šlo evropsko žensko gibanje tudi v tem slučaju za girl-kulturo (girl pomeni deklica), ki je zavladala popolnoma spontano in nekako absolutno med ameriškim ženstvom. Zato ne bodo odveč sledeče vrstice.

* * *

Neka filmska družba Ufa je izdelala film: «Wege zur Kraft und Schönheit» (Poti k sili in lepoti), ki so ga pred časom dali tudi v Ljubljani. Ta film, ki ima propagandni namen, jasno kaže razvoj telesne kulture in sedanje oblike sporta. V prvem dejanju dokazuje potrebo telesne kulture z zdravstvenega stališča, zlasti za normalni razvoj hrbtnice in za pravilno dihanje. Telovadijo že dojenči. V naslednjih delih kaže telesno kulturo kot higijensko skakanje in pretezanje v naravi, na zraku in solncu, nadalje kot izraz naravnega čuta ritmike v narodnih plesih, še dalje kot umetnost, ki s telesnimi kretnjami izraža dušno nihanje in zlasti opozarja na lepoto telesa, ki je produkt pravilno gojene telovadbe. Moji romantični umetnosti je predvsem ugajalo simbolično predstavljanje (s celim telesom), kako roža raste in umira, od ženske strani, od moške pa simbolika sužnja, kar je izvajal neki Japonec. Predstavljene so bile nato še razne šole za telesno kulturo, zlasti žensko (omenil jih bom pri neposredno sledečem zgodovinskem očrtu). Končno je sledil pregled raznih panog sporta, ki so v Angliji in Ameriki skoraj bolj uvaževane kakor znanstvo ali leposlovje. Tam prirerejajo univerze vsako leto športne tekme in po njih merijo dober glas univerze.

* * *

Če natančneje označim zgodovino telesne kulture v Evropi, moram omeniti sledeče: Začetnik telovadbe je Jahn. Pred očmi je imel vojaško disciplinirane skupine, ki

točno izvajajo razne kretnje v svrhu lažjega obvladanja telesa. Ko se je potem pod vplivom Amerike začelo v centralni Evropi širiti gibanje za žensko enakopravnost v zasebnem in javnem življenju, tako tudi na polju telesne vzgoje, so takoj uvideli, da je Jahnova telovadba za žensko telo pretežka in neprimerna. Spoznali so, — česar se danes ne priznavajo vse — da je cilj telovadbe za žensko določen že v bistvu ženskega telesa in ženske duše, torej povsem različen nego pri moškem. Žensko telo je nežnejše, ličnejše in ima torej telovadba za žensko večji pomen kot za moškega. Tudi svojstvenost duše se kaže v večjem zmislu za ritmiko, elegantnost in gracioznost kretnji. Zato je veliko bolj hvaležna ženska telovadba, ker je boljši, lepši in gibčnejši material ter je mogoče z žensko ritmično telovadbo nastopiti ob vsaki priliki in pred vsakim občinstvom. Tudi moška telovadba more nuditi velikih užitkov nastopajočim in gledalcem — saj je vsaj dandanes telovadba prirejana večinoma za pogled in nastop — vendar je treba za občudovanje telovadbe te vrste posebne dispozicije. Hvaležni moramo biti torej ženskemu gibanju, da je na ta način obogatilo naše kulturne užitke. Zavedati se pa mora ženska kultura, da bo ohranila svojo vrednost in svojo prednost le dotlej, dokler bo pristno ženska, brez moško-surovih gibov — zakaj moško energičen gib ima vrednost le tedaj, če ga izvede moški — in dokler se ne bo spustila na nivo občinstva, skušajoč si pridobiti naklonjenost z lascivnimi kretnjami. Ženska bodi ženska!

Na podlagi spoznatkov, da je žensko telo vrednejše vzgajanja in da ima čisto svoje naravne smeri, so se razvile razne šole, od katerih povdarja vsaka posebno smer. Šola dr. Mensendieckove ima za glavni cilj gimnastično vzgajanje telesa in iz tega izvirajočo lepoto telesa. (Mimogrede naj omenim, da se je pod vplivom spremenjene ženske telovadbe — če jo sploh še smemo imenovati s tem čudnim izrazom — spremenila ravno tako moška telovadba, ki je tudi začela povdarjati posameznika nasproti armadi ter skušala z najrazličnejšimi naravnimi kretnjami telo okrepiti in narediti lepo. To je v bistvu sistem Šveda J. P. Müllerja.) Umetnostno smer je zastopala Isadora Duncan, ki je prva plesala z golimi nogami. Praktično je združil obe smeri, kalistenično in estetsko, Jacques Dalcroze, ki je v Hellerau gojil ritmično gimnastiko. Danes prevladuje mnenje, da je za ženske sploh najprimernejši način nekaj ritmičen ples. Tudi je tu Dalcroze dosegel vrhunec. Nemškemu in francoskemu duhu je bilo zadoščeno, da je videl v praksi izpeljane znanstvene teorije o vzgoji telesa. Francoski duh je kazal nekoliko več čustvene note, ideal je bil erotična žena, nemški nasprotno je kazal spekulativno noto, ideal je bila inteligentna, dozorela žena. Iz Rusije je začel prodirati balet z nekoliko seksualno noto.

Te smeri so se ustalile in se izpopolnjevale: Laban teoretično, Mary Wigman praktično v skupinah, dr. Bodes. Razširjala se je ta telesna kultura po zavodih, katere so ustanovili Mensendieckova, Wigmanova, Dalcroze itd. Tudi ko se je po vojni začela vsa stvar obračati v bolj ekspresionistično smer, — najdemo plesalko Sent M'ahesa, dobimo šolo Lohenland, ki telovadi principijelno brez obleke — ni videti v tem nobenega večjega koraka, marveč se je le določeno izpopolnjevalo in razširjalo. V to mirno, ustaljeno telovadbo po teoretičnih predlogih je pa butnil val telesne kulture, ki je brez teoretične preteklosti in aдекватen izraz žive, nemeditirajoče sile, ki hoče udeještvovanja samo zaradi udeještvovanja telesa. To je girl-kultura, ki je prišla iz Amerike že tudi k nam, le da mi nismo bili pripravljeni in da s svojo razumarsko nenaravnostjo tega ne moremo popolnoma razumeti in občutiti. Zakaj girl-kultura ni samo neka posrečena oblika telesne kulture, ampak sploh izraz in življenje ženske duše.

* * *

Začetek tega gibanja je težko določiti. Prvi začetki segajo brez dvoma že v prva poveljna leta, a šele pred nekaj leti je dobilo gibanje določnejšo obliko. Istočasno so nastajale razne skautske organizacije, za moške boy-scouts, za ženske girl-scouts, ki pa nimajo s tem girl-pokretom nič skupnega. Zakaj girl-kultura nima posebne organi-

zacije, marveč je le odraz časa, nekaka ženska. Kakor je bistveni znak vsega povojnega kulturnega življenja v Evropi hotenje nečesa novega, brez bližnjega poznavanja in določanja, tako nahajamo isto v Ameriki zlasti pri omenjeni girl-kulturi.

Amerikanski značaj kaže posebno duhovno usmerjenost, ki je od splošno-evropske docela različna. Sicer nahajamo med francoskim, nemškim, ruskim ali balkanskim duhom silne razlike tako v oziru pojmovanja in uživanja življenja, kakor tudi drugače, vendar najdemo nekatere skupne podlage. Amerikanci so pa v tem oziru ljudje povsem drugega kova in sicer tako, da jih moremo razumeti le, če vržemo od sebe vso kulturno navlaklo in poskusimo občutiti sebe, svoje duhovne utripe in svoje telo čisto naravno.

Amerikanci so šli iz domovine, da se oproste materialnih neprilik, pa tudi one nevarne duhovne napetosti, ki vlada pri nas in sega že v neresnične višine. Zato so Amerikancu glavno dolarji, s katerimi si lahko naredi paradiz na zemji. On živi takorekoč samo zase in za svoje veselje. Peha in trudi se čez dan, da zasluži dolarje, ob večerih in ob praznikih pa živi kot neodvisen gospod, kateremu so odprti vsi užitki in vse zabave. — Amerikanec pa služi tudi zato, da more svoji soprogi, ki igra vlogo nekake kraljice, nuditi lagodno življenje. Za doseg tega namena mu ni pretežko nobeno delo in nobena žrtev prevelika.

Iz te vloge ženske in moškega sledi popolnoma naravno, da se za leposlovje in umetnost brigajo zlasti ženske, še najbolj pa skrbe za svoje telo. Že mož — Amerikanec vidi v športu zadovoljstvo in plačilo za svoje delo ter mu je šport cela druga, izven-službena polovica življenja. In čimbolj je monotonu njegovo vsakdanje delo — kljub silnemu vrvežu javnega prometa in šumu tvornic —, čim bolj se čuti sužnja vse te tehnike, tembolj si hoče o prostem času nadomestiti med delom zastalo življenje, a na precej drugačen način kot običajen Evropejc.

Naš delavec, ki je v delovnem času precej podoben amerikanskemu stroju, se hoče poživiti v prostem času z zabavo, z veselicami, plesom, pijančevanjem in zapravljanjem, redkokateri z duhovno zabavo, čitanjem, predstavami in predavanji. Amerikanec je v tem oziru naravnejši. Ko pride domov od težkega dela, ga ne čaka doma revščina, ampak v lični hišici zdrava in lepo oblečena žena in tudi sam je oblečen izven dela kot gospod. Kot tak ima tudi družabnostno pravico iti v kavarno in med «višje», ker se je kot demokrat naučil za to družbo primerne obnašanja. Z negovanjem telesa in športom ter priprostimi duhovnimi užitki si hoče zopet priklicati upadlo živlensko moč.

Kaj čudnega torej, če se je ob tem ugodnem življenju in tej skromnosti moža kot zakonskega sodruga vzbudila v ženstvu samozavest in želja biti od moža sploh odvisna, tudi v ljubezenskih zadevah. Amerikansko dekle hoče doseči gmotno nezavisnost od moža, da ji ne bo treba čakati ženina ali pa se prodajati moškim. Brez dvoma bi gmotna nezavisnost tudi pri nas znatno omejila javno in tajno ter družabnostno prostitucijo, a moti se, kdor misli, da je denar zadnji vzrok tega zla. Amerikansko dekle sicer pozna ljubimkanje, a ne v spolnem pomenu besede, marveč zgolj kot ljubimkanje in to le, kogar ona hoče in kadar ona hoče.

Živeti sploh brez moških, najti sama v sebi zadostilo svojemu živlenskemu hotenju ter se z dekleti veseliti, to pa je cilj, katerega si je postavilo amerikansko ženstvo v zadnjem času. To je tudi bistvo in gibalno girl-kulture, ki se je mahoma razširila po vsej Evropi, pa je že tudi prestopila Ocean. Samo da je girl-kultura kot plesna kultura le en del, oziroma, bolje rečeno, zunanji izraz teh skoro podzavestnih teženj. Zakaj Amerikanke ne vprašujejo: zakaj to delamo, ampak samo žive in delajo, kakor jim da narava, oziroma kar je postalo moda. Bistveni razloček med Ameriko in Evropo je v tem, da se mi pred vsakim gibom roke vprašamo čemu, Amerikanci in zlasti Amerikanke pa nič ne vprašujejo, marveč store in se vesele svojega dejanja. Zato tudi mi, hladni Evropci, ne moremo prav razumeti tega pokreta, kaj šele, da bi ga posneli. Mi samo registriramo, potem analiziramo, znanstveno ugotovimo, pa je konec.

Kakor sem že omenil, je girl-kultura samo zunanji izraz nezavestnega teženja k neznanemu idealu. In ravno vsled te nezavednosti in torej naravne instiktivnosti dosežajo Amerikanke čudovite uspehe. Če bi hoteli opisati oni nezavestni ideal, bi ga označili sledeče: biti kakor sedemnajst do dvajsetletno dekle, ki ima še mehko, nerazvito telo, je polna lastnega življenja in živi s tovarišicami. (Značilna poteza amerikanskega duha je tudi ta, da ne išče odlike, ampak hoče biti enak med enakimi. To se zlasti dobro kaže pri našem girl-pokretu.)

Doseči hočejo ta cilj s telovadbo, pravzaprav z ono vrsto telovadbe, ki je za ženske najprimernejša, s plesom. Po petnajst do dvajset deklet se spravi v eno ali dve vrsti pri nastopih v originalnih, vendar ne lascivno preračunjenih toaletah in potem pleše cela vrsta kot ena. Seveda se nam to že skoro ne zdi več ples, ali vsaj precej dolgočasen. Vendar je ta ples v istini izraz notranjega življenskega občutja in zadovoljstva. Če bo evropska hladnost vrgla od sebe tradicionalno nenaravnost in nenravnost, bo tudi cvrposko ženstvo videlo v tem girl-plesu nekaj naravnega in bo našlo v njem pravo življenje telesa.

Spomnimo se na jazz z jazzbandom. Kako je prišlo do jazza? Črnici, ki so se priselili v Ameriko, so se sicer popolnoma privadili tamošnjemu življenju in postali neobhodno potrebni sloj delavstva, vendar so pa po svoji naravi in koži ostali taki, kakor so bili že v svoji domovini. Njihovi nacionalni plesi so sicer izginili, ni pa izginilo veselje do plesa, v katerem so dajali duška ne samo svoji telesnosti, ampak so v njem kazali tudi svoje duševno stanje. Ko jim je torej prešel v kri ritem velemesta, tvornice in javnega prometa, so to pokazali v plesu, ki je kazal deloma njihovo mržnjo do te tehnike, deloma njihovo soživljenje z njo; ta ples so spremljali s svojimi originalnimi glasbili in jazz-band je bil ustvarjen. Amerikanci so ples svojih soplesalcev prevzeli, ker niso imeli sami nič originalnega, in Črnici so s svojim plesnim doživljanjem premagali svoje gospodarje in zatiralce Amerikance. Če so Amerikanci plesali na ta način, jim je bilo to lahko, saj je bil ritem velemestne tehnike njim domač, naravnost njih druga narava. Ko je pa prišlo to v Evropo, je postalo smešno, ker smo mi, kljub mogočni tehniki ohranili še vedno naravni ritem srca in pljuč; če potem plešemo te plese po svojem ritmu, nastane iz tega nezmislen nestvor.

Glede girl-kulture in odnosnega plesa je stvar nekoliko drugačna. Tu je ritem sicer tudi nekoliko velemestno-tvorniški, vendar je glavna podlaga plesa narava, in sicer narava vsakega posameznika, oziroma narava skupine dvajsetih enakomiselnih oseb.

Teoretično je o plesu, zlasti tem, ki je neposreden izraz nepapirnatega življenja, nemogoče govoriti. Gre le za to, da vemo, da eksistira ples, kjer je seksualnost a priori izključena, in ki je najnaravnejši način izražanja one telesne sile in zadovoljstva, ki si hoče dati duška v plesu. Tudi je ples in vsa kultura prehodnega značaja, trdna je le njena podlaga.

Na telo in njegove naravne užitke nespolnostne vrste smo sedaj polagali premajhno važnost. Amerika je to popravila z enim korakom, ker pač ni imela težke tradicije in je po naravi bolj življensko impulsivna; mi pa moramo, ker smo se teoretično odrekli skrbí za telo, najprej teoretično korigirati svoje nazore, potem pa pripraviti svoje telo, da bo v svoji naravnosti kakor antena brezžične postaje čutilo, kako upravljajo svoje telesno bogastvo ljudje onstran Oceana.

Zakaj novo življenje, ki prihaja na svet, revidira vsa področja kulture, poleg umetnostnega tudi versko, poleg znanstvenega tudi telesnostno. In kar bo našlo dobrega na področju telesne kulture, bo poglubilo in pridružilo novemu življensko-svetovnemu nazoru, ki bo posameznika in vse človeštvo blagoslovilo in postavilo na naslednjo višjo stopnjo. V interesu bodoče kulture je torej tudi iskanje zakladov v telesni polovici enotnega človeka.

Tvoje oči. († Srečko Kosovel.)

*Tvoje oči, ponižane,
vzbleste nekoč visoke,
tihanje v svojem molku
bodo pojile proroke.*

*V premagovanem trpljenju
so svojo moč zatajile,
silo so z dušo premagale —
zdaj bodo svet rešile...*

Pri šahtu. (M. Lipužič.)

*Stroji drve in rohne po vijugastih tirih,
votel ropot začrnelih vozičkov odmeva v ozračju,
sajasti dim se vali in polega po dračju,
veter podi ga po travi od vročega solnca ožgani.
Stebri dimu razcefrani se vijejo v mrak razrahljani —
stolpi visoki, ki tonejo v mračnih okvirih.*

*Šumno vrvenje iz jame ogromne, rastoče
širi in gnete se v nerazumljivem hotenju,
vzbuja le trpka občutja v neubranem ihtenju;
kot v labirintu, ki srca obupna razpali,
duša se v strahu nemirnem človeku razgali
in v onemoglosti glas hrepenenja se v udanosti joče...*

*Stolp se pri šahtu zamaje, piščal zaječi,
težko dvigalo v temine grozeče zdrči...
Zopet privleče iz jame se kletka železna,
bruhne iz teme svoj plen pošast jezna —
črno postavo, ki plinov strupenih napita
v rovih samotnih in blatu ležala je skrita.*

*Množice glas se raztresel je v votlo grmenje,
težek obup je napolnil vse rosne oči,
kriki brezupa so zlili se v vlakov bobnenje,
tihno proseče plamtele so v temo noči —
Padel je človek, ki stavil podzemske je puste domove,
srkal je sladki plin, kopal je z drugi grobove.*

*Leščerba jamska svetila mu uro je zadnjo,
plamen goreči izdihnil v trepetu je nad njo.*

Gospodinjski tečaji za kmetska dekleta.

(J. Pahor.)

o sem včasih ogledoval razstave lepih ročnih del ob zaključku tečajev Ženskega dobrodelnega združenja, sem se nehote vprašal: ali je s tem rešeno vprašanje vzgoje naših deklet na deželi, ki ne morejo v nikako šolo, v nikako strokovno izobraževališče?

Nisem imel vpogleda v vzgojno delo, ki se je vršilo o priliki tečajev poleg strokovnega pouka, prepričan pa sem, da ni bilo tako vsestransko, (preveč poznam ovire), kakor bi bilo želeti med dekleti iz kmečkih in delavskih rodbin, ki so najbolj potrebne živega pouka v najnujnejših stvareh rodbinskega in širjega življenja. Letošnjo zimo pa sem sledil gospodinjskemu tečaju v nekem slovenskem trgu; priredilo ga je tamkajšnje žensko društvo. Obiskovalo ga je 30 udeleženek, sama kmetska dekleta, ki so zjutraj prihajala v mesto in se popoldne vračala domov. Tečaj je trajal od 8.—16. ure. Živila je preskrbelo deloma društvo, deloma dekleta sama. Vsaka je namreč plačevala za hrano po 5 Din na dan. Videl sem, da je način nadaljnje izobrazbe deklet, kakor ga organizira dotično društvo, izredno praktičen in enostaven ter bi mogel za silo nadomestiti tudi gospodinjske šole, ki naj bi bile nekake vzporednice obrtnih in kmetijskih nadaljevalnih šol.

Takoj po zajutreku se je pričelo delo. Udeleženke so bile razdeljene dopoldne v dve enaki skupini, od katerih je imela ena šivanje, druga kuhanje in sicer menjave se dan za dnem. Od 8.—9. so jemale teorijo kuhe ter se je razlagal jedilni list za dotični dan. Pouk v kuhanju je stremel za ciljem: kako hraniti na pameten in zdrav način človeško telo po znanstvenih izsledkih tako o vrednosti in pomenu živil kakor o higijeni človeka, oziraje se posebno na razmere in običaje v kraju, odkoder so bile udeleženke. Če pomislimo, kako konservativna je dežela v pripravljanju vsakdanjih jedil, kako nepoučen posebno kmečki sloj, ki mu pogosto nikakor ne manjkata živil, le da jih ne zna racionalno uporabiti, vidimo, da lahko taki tečaji znatno dvignejo narodno gospodarstvo.

Po uri teorije je prišel praktični del: udeleženke so si pripravljale obed. Že dan prej so določile gospodinjo, ki je dobila primerno vsoto denarja za nakup vsega potrebnega. «Gospodinja» vodi dnevni račun, je odgovorna za živila, posodo itd. ter je v pomoč voditeljici tečaja. Tako se praktično vežba v knjigovodstvu in v vodstvu kuhinje.

Ker se pripravlja vsakdanji obed iz juhe, glavne jedi (mesa in prikuhe) ter sladice (močnate jedi), se razdele udeleženke na tri skupine: za glavno jed je določenih 7 deklet, za juho 4, za sladico 4. Vsaka izmed teh skupin ima posebno mizo, obenem pa določena vsa stranska opravila, ki jih mora

izvršiti. Skupina za pripravljane juhe mora pomiti posodo za kuhanje in osnažiti štedilnik, skupina za glavno jed snaži pribor ter kovine in les, skupina za sladico briše posodo in snaži tla (prostore). Tako razdeljeno delo jamči za red in disciplino v tečaju. Poleg tega se je ob sobotah izvršilo še temeljito snaženje vseh prostorov tečaja.

Od 12.—13. ure je bil skupni obed. Društvo je oskrbelo potrebno namizno opravo, kruh so si udeleženke prinašale od doma. Obed je dal priliko, da so se dekleta vadila serviranja, obenem pa se tudi seznanjala z družabnimi pravili.

Glede obeda bi bilo omeniti, da se je pripravljaval vedno po drugem jedilnem listu. Tako so imele udeleženke priliko, spoznati čim več različno pripravljenih jedil. Ponavljal se je jedilni list le toliko, kolikor je bilo potrebno, da se izuče samostojno skuhati oziroma speči. S trikratno ponovitvijo so dekleta znala sama pripraviti vsako jed.

Skupina, ki se ni mogla vežbati v kuhanju, se je v dopoldanskih urah vadila v šivanju. Šivanje se jemlje praktično: krpanje, predelovanje in izgotavljanje oblek. Hvalevredno je, da se na tečaju fina dela, ki morejo voditi le v razkošje, že a priori izključujejo. Tudi tu se misli le na resnične potrebe družine.

Kakor vodi pouk v kuhanju pedagoško naobražena strokovna učiteljica, ima tudi šivanje strokovno moč. Udeleženke so si preskrbele nekaj šivalnih strojev, ki so bili v prostorih tečaja vsem dekletom na razpolago. Tudi blago so si same oskrbele, pri čemer so pridno predelovale tudi že ponošene obleke.

Poleg krojenja in šivanja so poučevale tudi krojno risanje in so torej udeleženke tečaja imele priliko, seznaniti se z najnujnejšim, da se morejo same izpopolnjevati še nadalje.

Od 14.—16. ure so sistematično jemale teorijo. Obravnavale so življenjsko znanstvo, jedilne recepte, ki so jih tudi napisovale, obravnavala so se vprašanja iz gospodinjstva, ki naj bi se dvignilo na stopnjo vede, vežbale v gospodinjskem knjigovodstvu, bila so predavanja o vzgoji in vzreji otroka, s posebnim ozirom na otroške bolezni. Da so koristno združile z lepim, so se vežbale tudi nekoliko v dvoglasnem petju in so proti koncu tečaja vpriporile tudi dvojce dramatskih stvaric za slovesni zaključek tečaja.

Ta del — teoretični — bi moral biti obširnejši. Marsikaj zelo nujnega in potrebnega bi se lahko obravnavalo, posebno iz področja kulturnega udejstvovanja človeka, če bi tečaj trajal par tednov več. Edini nedostatek pri tečaju se mi zdi to, da ni že vnaprej določenih nekoliko ur za stvari, ki so posebno na deželi važne in bi se z njimi seznanila dekleta, ki sicer niso deležna dobrih kulturnih pridobitev. Na srečo se je veliko vzelo prilžnostno, ko je ta ali oni dogodek dal povod. Tak prilžnostni pouk silno važnih stvari, ki tvorijo pravzaprav življenjsko modrost človeka in še

posebno žene, je gočovo mnogo več vreden kot vsako teoretično predavanje, suho prepričevanje in osladno moraliziranje.

Sploh ima tečaj svoj izredni pomen v tem, da se na njem ne poučuje le, ampak da se družno živi. Skupno življenje tolikih deklet, ki pod avtoritativnim vodstvom same urejujejo svojo skupnost, daje nešteti prilik, da se pokažejo dobra in slaba svojstva človeka. S tem je dana tudi prilika za globoko vzgojno vplivanje na udeleženke. Že skupno delo in bivanje zahteva neko medsebojno sporazumevanje, pospešuje lastnosti, ki so potrebne za ohranitev skupnosti. Poleg tega pa pridejo še drugi človekovi instinkti do veljave ter se razkrijejo ob raznih prilikah. Ako ima tečaj voditeljico, ki ne dela za kruh, ampak iz uverjenja, da je treba v dnu zajeti dobre moči, speče v ljudstvu, ter jih dvigniti na solnce, ako zna oblikovati nepokvarjene, zdrave duše, potem postane tečaj, dasi kratek, veliko več kot «gospodinjski» tečaj v ozkem in prozaičnem pomenu te besede. To je tudi, kar me je nagnilo, da sem spisal o tečaju člančič za «Ženski svet».

Kar se stori za gospodinjisko izobrazbo kmetskih deklet pri nas, so komaj drobne kaplje v razsušeno zemljo. Gospodinjski tečaji imajo neko oddaljeno sličnost s slavnim danskim ljudskim vseučiliščem, ki je preobrazilo do tal danski narod. Ta sličnost sicer ni v učni snovi, je pa vsaj deloma v načinu, kako so organizirani. Odločilnega pomena je skupno življenje udeleženk in vodstva tečaja, kar je bilo izvedeno na Danskem že od prvih časov Koldovih začetkov.

Drugo, nič manj važno dejstvo je, da tečaji niso le «gospodinjski». Marsikatero dekle se ga je udeležilo iz utilitarističnih nagibov, marsikatero ni videlo v njem nič drugega kot sredstvo, da hitreje zapusti rodno zemljo in se zateče v vabljivo mesto.

Toda še predno se je tečaj končal, so taki nameni padli, padli, ker se je menjala duševnost udeleženk. Čule so, da ljubezen do kmečkega doma, kakorkoli je skromen, do svoje zemlje, kakorkoli je siromašna, ni samo mrtva beseda. Čule so, da imajo poklic tudi v svojih hribih, dasi daleč od gosposkega mesta, da, še lepši in važnejši poklic, ako ga razumejo in spoznajo do dna. To so čule in našle zmisel, ki jim ga je današnji red zakril, a ne ubil. To pa je pridobitev, ki je ni mogoče dovolj preceniti.

***

Kakor vsako delo v začetnem razvoju, je tudi prirejanje gospodinjiskih tečajev še vedno preveč prepuščeno zasebni pobudi in s tem slučajju. Za dekleta na deželi bi se dalo več, veliko več storiti. Javnost nima prave zavesti o nravnih močeh žene, o možnosti njih razvoja in posebno o pomenu za rodbino. Potrebno bi bilo, da se zavzamejo za tečaje prosvetni šolski uradi in da jim s pomočjo učiteljstva zagotovijo vse širji in hitrejši razvoj.

NAŠA DECA.

1. vrsta: Savina, Topolškov, Jurček iz Senovega, Želetova družinica iz Trnja, Karmela Rojčeva iz Kjadina. — 2. vrsta: Zdenka in Ljerka Palovčeva iz Ljubljane, Želetov malček, Mara Miklavičeva iz Kobarida, Juraj Milevčičev iz Rojana. — 3. vrsta: Radko Kuharjev iz Ljubljane, Majdica iz hišice „Blagajane“ v Ljubljani, Zegov Bogdan iz Gorice, Sonja Lavrenčičeva iz Celja.

Winklerjev Francek iz Trnovega.

Star je 15 mesecev, pa je lep junaček, čeprav smo ga morali umetno hraniti. Ni dobival mleka od ene same krave, kakor priporočajo nekateri, nego smo mu ga kupovali v mlekarni. Točno vsaki 2 uri je hlastno izpraznil stekleničko (pol mleka, pol vode, žličko sladkorja).

Velik navihanček je. Kadar stopi v sobo kaka tuja oseba, se takoj postavi v svoj kotic in jo skrivaj opazuje s svojimi velikimi črnimi očki. Sam se nikoli ne zasmeje, šele kadar je prepričan, da se kdo res njemu smeje, se mu raztegnejo ustka. — S kužkom sta posebna prijatelja. Kadar damo zivalici malico, se ji Francek takoj pridruži s svojo skledico. Vrže se na trebušček in vestno posnema kužka z jezičkom. Ali to ga jezi, da je psičkov skledica takoj prazna, njegova pa ne. Pa si pomaža: po bratovsko si deli ostanek s kužkom!

Včasih se zgodi nesreča, da se izpozabi — — — pogleda skrbno okoli sebe, da ga ni kdo videl. Nato zakriči: «Mama, pepe, lul, lul...» Hitro gre po posodico, jo nosi za psičkom in žuga s prstkom: «Ti, ti, hacke lul...» in po krivem obsojeni kužek mora iz sobe. **Mama.**

IZVESTJA

PO ŽENSKEM SVETU.

Z lanskega kongresa Mednarodne ženske zveze v Parizu. (Nadaljevanje.)

Cetrti dan kongresa smo razpravljale o propagandi in vprašanju, če je primerno, da ženske pripadajo kaki politični stranki. V te debate so posegale najbolj živahno Rumunke. Videti je, da se v tej mali deželi veliko koristnega dela in da tam žensko gibanje zelo napreduje.

Mlle Brunschwig, Francozinja, misli, da v vseh deželah, kjer so politične stranke dostopne ženskam, ženske lahko vstopijo v stranke, ampak potreben bi bil izbor, in še od teh izbranih naj bi se pošiljale v stranke najboljše s priporočilom, naj se ne zavzemajo za vojskujočo politiko. Trenotno je morebiti boljše, če ostajajo ženske zveze nevtralne.

Rumunska delegatka je proti vstopu v politično stranko in misli, da to pospešuje in koristi organiziranju lastnih združenj.

Italijanska delegatka pravi: Vstop v politično stranko zelo zaustavlja žensko gibanje, ker v Italiji lahko pripadajo ženske edino katoliškim strankam. Sedaj v času sporazuma med vlado in Vatikanom bo vprašanje splošne volilne pravice hitro napredovalo. Najtežje v tem slučaju je ženske prepričati o potrebi volilne pravice, ker je že tako, kadar gre za pridobitev svoboščin ljudem, da po navadi zmagujejo stare navade in predsodki.

Belgijska delegatka je mnenja, da bi bilo zelo slabo v deželi, kjer bi ženske stopale v politične stranke, predno imajo volilno pravico. Zdi se ji nevarno za žensko, iti v politični vrvež brez politične poučenosti. Ker so za nas ženski interesi važnejši nego politični, je težko določiti splošna pravila za vse dežele, zlasti zato, ker je špeciјelno vprašanje. Belgijka začudeno vprašuje, kje bi se poučile o politiki, ko vendar moški sami manj delajo za proučevanje politike in mnogo več za agitacijo in volitev. Vpraša naj se raje: «Ali sploh smejo pristopati kaki politični stranki?» predno se razpravlja o vprašanju «Ali hočejo pristopiti?»

Delegatka Cantakuzen meni, da ni važno za ženske, če pristopijo v politično stranko. Strasti so še vedno tako močne, stranke tako razkrojene, politika v svoji celoti tako zapletena, da bi pri tem ženske ne dosegle politične izobrazbe. Nasprotno: lahko bi vrgle slabo luč na svoje dostojanstvo in ugled, ki je velike važnosti pri masah.

Miss Corbett Ashby: Zanjo je vstop v politično stranko zelo interesanten. Različno bi lahko vplivale sebi v korist. Vendar misli,

da je večina delegatk mnenja, da naj se to vprašanje za sedaj ukine in ostanemo nevtralne do prihodnjega kongresa.

*

Peti dan kongresa je vršil častni večer, na katerega so parlamentarci povabili svoje ženske kolegince parlamentarke. Na tem večeru so se delegatom in občinstvu predstavljale parlamentarke različnih dežel: Islandije, Ogrske, Holandske, Švedske, Čehoslovaške.

Govorili so prijatelji ženske volilne pravice.

Mister Marchaut iz Holandije izjavlja: V Holandiji imajo moški in ženske enake pravice. Čudi se, da je v Franciji, v domovini velikih idej, treba še delati propagando za žensko volilno pravico. Upa, da se do prihodnjega kongresa popravi ta krivica.

Mr. Petersen iz Danske poroča med drugim sledeče: Mi imamo žensko administracijo za javni pouk, titel je enakovreden ministrskemu. Ona opravlja svoj posel s tako močatostjo, da se ne zapazi, da je ženska, ker vrši svojo službo čudovito v redu. Tudi na Danskem imajo ženske iste politične pravice kot moški. Pri mojem zadnjem volilnem shodu je prosila za besedo moja kuharica. Govorila je, kar ji je ležalo na srcu, in vsem navzočim se je to zdelo naravno. Kadar se bodo ženske bavile s politikom, bo ta zelo izboljšana, ker ženske boljše razločijo pravo od napačnega nego moški.

Mr. Chamberlain iz Združenih držav je pri proučevanju rezultatov ženske volilne pravice l. 1920. prišel do zaključka, da so zakoni, socijalni in politični, od tega časa, odkar sodelujejo pri njih sklepanju tudi ženske, presenetljivo napredovali. Opozarja na dva zelo važna zakona. Prvi bo zanimal vse ženske, posebno Francozinje. Odkar ima ženska volilno pravico, je kongres sprejel zakon, ki nudi ženi možnost, sprejeti prostovoljno možvo narodnost ali obdržati svojo. Odsej je ženska v našem zakonu osebnost in ne samo član moške družine. Kongres je na prošnjo ženskih skupin sprejel tudi nacionalno podporo držav za matere, ker so čestokrat nacionalni in ekonomični odnošaji odvsnidi od kompetence skupščin zakonodajnih držav.

Imel je vsako leto priliko opazati, kako pogostejše je razveljavljanje zastarelih zakonov, odkar imajo ženske volilno pravico. Na pr. žena je dosegla možu enake pravice do svojih otrok. Ona je lahko varuhinja svojim mladoletnim otrokom in sodnik ji da lahko prednost pred možem.

V Združenih državah so ženske tudi sodniki. V nekaterih državah so po šolah izenačili plače. Skoraj v vseh državah ima ženska pravico, biti porotnica v civilnih in kazenskih zadevah.

Tudi se opaža učinek ženske volilne pravice v političnih strankah. Voditelji strank so spoznali važnost žensk in so jim odkazali mesta v strankinih odborih.

Število žensk v upravah se množi, posebno za vse zadeve, ki se tičejo žen in otrok.

Te važne izpremembe so bile sprejete v zbornicah, kjer je bilo zastopanih zelo malo poslank. Vidi se, da so oni faktorji, ki vplivajo na moške, baš ženske, ki so povzročile, da se je izpremenil duh, in da moški pripoznavajo sedaj upravičenost stvari, katere so poprej zanikavali ali odbijali.

Danes se za kako socialno opredelbo ne ustanavlja odbor, ne da bi se mu priključila ženska. Na pr. ustanovi se odbor za proučevanje in pobijanje zločina. Ta komite vsebuje kot člane tudi ženske. (Konec prih.)

Za omejevanje porodov so se začeli zanimati posebno na Danskem. V preobitem številu otrok vidijo vzrok slabi vzgoji in slabi prehrani dece, pa tudi vzrok prevelike oslabilosti žene-matere. Po njih mnenju je boljše, da imajo stariši manj otrok in jim zato lažje dajo vsa sredstva za dober duševni in telesni razvoj. Kako naj žena oblači, hrani in vzgaja dobro sedmero otrok, posebno če ima mož majhen zaslužek in je sama oslabela od premnogih porodov? Bi ne bilo boljše vsem, deci in starišem, če bi imeli le par otrok, katerim bi lahko posvetili vso skrb. Poleg tega morajo stariši pomisliti tudi na sedanje težko gospodarsko stanje; ali naj zrede in izuče kopicico otrok zato, da bodo le množili število brezposelnih? Take in slične pomisleke imajo Danci. Tit Jenzenova, inteligentna žena, priraja po deželi predavanja, na katerih govori o potrebi omejevanja porodov. Otvorila je celo urad, kjer daje ženam nasvete glede tega. Seveda pa ne pomeni zahteva o omejevanju porodov to, kar razumemo pod umetnim splavom, ki ga — razen v izrednih primerih — v splošnem obsojajo tudi vsi zdravniški krogi.

Priznanje slov, cerkvenim pevkam. V jubilejnem letu 50letnice reforme rimsko-katoliške cerkvene glasbe so bile prve priznane: Ihanova Elizabeta, ki je pela kot altistinja v ljubljanski stolnici 44 let; Zalarjeva Marija, ki je pela v mestni župni cerkvi pri sv. Petru v Ljubljani kot altistinja 39 let; Drašlerjeva Marija, ki je pela pri sv. Jakobu v Ljubljani kot altistinja 35 let. Imenovan je tudi pevkje je prinesel Cerkevni Glasbenik v letošnji prvi številki s sliko in biografijo.

HIGIJENA.

Deca in solnce. Deca in solnce — dvoje virov svetlobe, toplote, zdravja; solnce za naše telo, otrok za pravo družino. Kako pustje je, kadar solnčni blesk in sij ne more prodrati gostih megel in oblakov; kako žalostno je v hiši, kadar zbolijo dete, to bitje, ki hrani še neizčrpane zaloge duševnih in telesnih sil za razvoj v bodočnosti.

Otroku solnca in zdravja! Ne dopuščajmo, da v njem in okoli njega polagoma rastejo pogoji in osnove bolezni in hiranja! Izkoriščajmo za deco zlasti solnce in čisti zrak, ta dva tako važna in nad vse koristna ter povsod ceno na prodaj postavljena zaklada zdravja za ljudski organizem.

Pred durmi so lepi dnevi pozne pomladi ter žarkega poletja, zato je prav umestno, da podamo bistvene smernice za izkoriščanje solnca in zraha.

Solnce nam sveti, nas greje, nas oživlja. Spimo in počivamo najlažje ponoči. Zakaj ravno tedaj? Zato ker naše telo sestavljajoči elementi, telesne stanice — male kemične tvornice — v temi dobivajo mnogo manj dražljajev, ki jih ustvarja in posreduje zlasti solnčna luč, ki našim očem omogoča gledanje zunanjega sveta. Po noči takšni in še razni drugi utisi in podražaji izostanejo. Obratno lahko rečemo: Čim več je solnca, temveč je impulzov za naše telo, zlasti za našo kožo. Čim bolj so telesne stanice podraževane, tem bolj živahno kemično delujejo; zato je tudi jasno, da se solnčnim žarkom izpostavljeno telo v takšni kopeli bolj in bolj oživlja ter približuje popolnejšemu zdravju.

Solčna svetloba se nam dozdeva enotna, svetlo-bela. V resnici pa je sestavljena iz več vrst žarkov, ki jih posamezne le včasih vidimo, n. pr. v mavrici. Nekateri izmed teh žarkov svetijo, drugi grejejo, tretji — za našo razpravo najpomembnejši — pa kemično dražijo stanice našega telesa. To so ultravioletni žarki. Dočim prinašajo pravi svetlobni žarki očem slike predmetov v okolici ter tako oživljajo predvsem dušo, so ultravioletni žarki oni, ki vplivajo na telesno površino, posredno skozi njo pa tudi na ostale organe, ki so vsi v tesni medsebojni zvezi.

Če torej odložimo obleko ter prepustimo telo, da ga neposredno oblivajo solnčni žarki, kakšni so potem učinki te kopeli? Toplotni del žarkov ogreva kožo; ta zaradi, ker se po toploti razširijo kožne žile ter žile, ki so blizu površja. Skozi proširjene žilne cevi se pretaka več krvi, a ravno kri hrani v sebi snovi, potrebne za hrano in zdravo delovanje stanic. Ultravioletni del

žarkov pa prodira v stanice same in maže in poganja tamkaj razne stroje in motorje.

Čim bliže smo solncu, temveč teh žarkov dospe do nas, pravi tako ako je zrak čist, ker nečisti zrak (prah, vlaga itd.) vpija del solnčne luči in njene jakosti. V višinah (tam je izredno čist zrak), ob jasnem nebu (torej zlasti poleti), ob morju (svoboden dostop čistega zraka, obenem primerna toplota!) so prilike in okoliščine za zračne kopeli in solnčenje najprimernejše, žarki, zlasti ultravioletni, najobilnejši in najjačji. Poleti, ko vlada povsod mila temperatura, so pogoji za naš namen posebno ugodni.

Zrak neprestano vdihavamo. V zraku je lahko (zlasti v mestih in industrijskih krajih) mnogo škodljivih snovi: vlage, prahu, bolezenskih klic, strupenih plinov itd. Zato pojdimo zlasti poleti čim večkrat ven iz mestnih zidov!

Solnce in čisti zrak sta nerazdružljiva, drug drugega podpirajoča tovariša ter naša prijatelja. **Kako naj ju sistematsko izkoristimo, kdaj, v kakšnih slučajih jih naj posebno vestno uporabljamo?**

Kdaj? Zlasti v poletju, ko je toplota primerna in ugodna. V kakšnih slučajih? Zdrav človek, tako tudi otrok, jemlje lahko zračne in solnčne kopeli (seveda upoštevajoč nižje navedena navodila) redno.

Za slabotnejšo deco (često se v takšnem šibkem organizmu skriva tuberkuloza, zlasti žlez), brez kakšne akutnejše bolezni, ki nujno sili bolnika v posteljo, je bivanje, igranje, skakanje v čistem ozračju, nadalje kopanje ter solnčenje posebno koristno. Na ta način telo polagoma zopet nadomesti zamujeno, skokoma se lahko približa trdnjejšemu zdravju.

Kako naj solnčenje samo izvedemo? Ne gre, da deco kratkoma slečemo ter izločimo solncu; otrok lahko dobi vnetje kože ali pa nastanejo druge neugodne posledice, katere omenimo malo kasneje. S solnčenjem je treba pričeti polagoma, pri čemer je dobro znati, da tudi zračna kopal sama, to je ležanje (brez obleke) v senci, mnogo velja.

Prvi dan solnči le stopala do gležnjev in sicer po pet minut — s presledki po deset minut — od prednje strani, ravno tolikokrat od zadnje strani. Drugi dan solnči do gležnjev trikrat po deset minut (v istem redu kakor prvi dan), a goleni trikrat po pet minut (v istem redu kot stopala). Tretji dan: stopala trikrat po petnajst, goleni trikrat po deset, stegna trikrat po pet minut. In v tem redu pridejo na vrsto trup do popka, prsni koš, ramena, vsak opisan del telesa slednji dan po pet minut več. Roke pridejo na vrsto v istem redu, kakor če jih pristojejo dolj viseče k ostalemu trupu. Za glavo pa je najbolje, da je ne solnčimo.

Ko smo tako vse telo polagoma predsta-

vili radovednemu kavalirju solncu, smemo končno več in več časa ostajati pod pekočimi žarki, nazadnje tudi po več ur.

Če pihlja sapica, se vmes hladimo v hladni vodi, če solnce ni — vsled oblakov ali vetrov — tako močno, smemo solnčenje malo ubrzati.

Najlažje prenašajo solčne žarke ljudje, ki po koži naglo počrtnijo, najtežje pa plavalasi, ki nič ne počrtnijo, ker njihova koža ne dobi temnih pigmentnih zrnec in vsled tega tudi ni proti žarkom zaščiten.

Slabotnejši, občutljivi otroci (včasih tudi odrasli) ne prenašajo vselej dobro solnčenja, poviša se jim temperatura, boli jih glava, srce jim jačje bije itd. Pri njih je torej treba izvajati solnčenje prav počasi.

To so najvažnejša navodila za izkoriščanje dobrot solca, zraka, vode pri naši mladini v poletju. To zdravljenje in utrjevanje je takorekč zastoj, je ugodno, oživlja in krepi ne samo telo, temveč tudi duša postane vesela, živahna, manj občutljiva.

Ako ljubimo svojo deco, ji bomo iz srca privoščili to brezplačno letovišče, tem rajši, če ji kaj drugega, dražjega nuditi ne moremo.

(Dr. France Debevec.)

KUHINJA.

Za yoghurt (bolgarsko kisló mleko) se dobe v lekarnah tablete, katerim je pridejano navodilo. Lahko se pa naredi iz mleka in kisle smetane na sledeči način: Mleko mora biti prvovrstno in dobro precejeno, da ne ostane v njem prav nič smetane. Kuha se 60—70 minut nato se pusti, da se nekoliko shladi (26—27° C stop.). Na 1 liter mleka vzamemo 1 žlico kisle smetane, ki pa ne sme biti preveč kislá, ampak takšna, ki se koma začne kisati. Smetano prišamo počasi shladenemu mleku ter dobro zavijemo skledo z mlekom v kak prt (kakor testo za krofe), da ne pride zrak do nje, in ga pustimo tako ležati v miru dve uri. Po dveh urah se odkrije, a ne smemo premakniti sklede in tudi na zraku ne sme biti, da ostane površina lepo gladka. Če hočemo imeti več porcij že prej oddeljenih, nalijemo mleko v kozarce, postavimo kozarce v škafo, izrežemo kos kartona na okroglo, tako da pokrije vse kozarce, nato pokrijemo vse skupaj s plahto, dobro zavijemo, da ostane za dve uri na toplem. Ako delamo yoghurt vsak dan, ga pustimo vedno nekoliko za drugi dan namesto tablete, ozir. kisle smetane, toda vsakih 4—5 dni napravimo na novo s tabletami.

Žikrofi. Četrť kilograma prevreth telečjih ali jančkovih pljuč drobno sesekljaj, potem razbeli v kozici pol žlice maščobe; ko je vroča, deni vanjo pol žlice drobno zrezane čebule in peteršilja ter pol žlice drobtin. Ko zarumeni, vrzi notri sesekljana pljučka, oso-

li, popraj in duši črtrt ure. Potem odstavi; ko se shladi, primešaj eno jajce. Nato naredi iz enega jajca testo kakor za rezance, razvaljaj ga, nato pa z žličko zajemaj pljučni nadev in ga polagaj na testo v vrsti za dober oreh velike kupčke, po tri prste drug od drugega. Okrog nadeva namaži testo z jajcem in zapogni čez prazno testo. Ob robu stisni skupaj, potem izreži polkroge s krofovim obodcem. Tako nadaljuj, dokler imaš kaj testa in nadeva. Potem vložil žlikrofe v precejeno juho, kadar z valom vre. (Paziti moraš, da je testo okrog nadeva povsod dobro stisnjeno, da se ti v juhi ne razpusti). Kuhaj 20 minut in daj na mizo.

Pomladanska torta. 15 dkg slakdorja, 10 rumenjakov, lupinico in sok ene limone, malo cimeta, klinčkov, mušlata, 10 dkg na maslu praženih, z rumom napojenih drobtin, 7 dkg citronata, 12 dkg mandeljnov z lupino zmlelih, iz 10 beljakov sneg, 12 dkg moke, 8 dkg nestržane čokolade. Glazura je poljubna: limonova, bela, vodena ali čokoladna. Na vrh torte pa šopek spomladanskih cvetic: na belo glazuro vijolice, na limonovo trobentice, na čokoladno pa zvončke. Torto lahko nadevaš prerezano v sredi s čokoladno kremo ali z marelično mezgo. Ni draga, če so jajca poceni, a dobra in lepa je.

O LEPEM VEDENJU.

(Nadaljevanje).

Kdaj smete biti zaupljivi? V principu samo takrat, kadar ste posla spoznali, da je tega vreden.

Ne nastavlajte poslu pasti za preizkušnjo njegove poštenosti. So gospodinje, ki poslu nalašče nastavljajo denar, da jih preizkušajo. To je pomanjkanje plemenitosti, in če posel pride na to, se mu zaničevanje in mržnja vseli v srce.

Dragocene in občutljive stvari naj gospodinja sama čedi.

Ne opominjajte posla vpricho otrok ali gostov. Ogibajte se besed in primer, ki bi utegnile posla žaliti, n. pr. «N. N. se obnaša kot kaka dekla.»

Ne ukazujte poslu na kratko, kakor: «Nesite to, prinesite ono,» ampak: «Nežka, ali bi mi ne prinesli to in to!»

Tudi ne smeš biti pred poslom preležeren pri oblačenju ali umivanju. Ženski posel naj ne sezuva gospodu čevljev. Sluga ne sme nikdar vstopiti v damsko sobo.

Posel naj bo vedno v preprosti a čedni obleki, ne samo kadar so gostje, ampak tudi vobče. Če je posel pri umazanem delu, mora predpasnik odpasati, predno gre v sobo. Kadar nosi služkinja jedi na mizo, naj pripaše bel predpasnik. Kadar pa so povabljeni gostje, obleče služkinja črno obleko in bel čipkast predpasnik.

Če gospodinja želi, da ima služkinja pri

delu belo čepico na glavi, ji mora to ona preskrbeti, kakor tudi fine čipkaste predpasnike.

Če so navzoči gostje, naj služkinja, če ima gospodinji kaj povedati, govori tiho in ob strani. Kak vtisek bi napravilo na goste, če bi služkinja pri vratih zaklicala: «Gospa, kave ni več; ali naj jo grem kupit?»

Posel ne sme svojeega gospodarja titulirati z njegovim naslovom, recimo: z: «gospod profesor,» itd., ampak samo z besedo: «gospod». Tudi če govori posel z gospodom ali gospo o gospodnji ali o gospodarju, naj rabi besedi: gospa, gospod. Izjemoma titulira vojaški sluga častnika po njegovem činu.

Če govori posel z gospo o drugih poslih, jih imenuje po poklicu in ne po imenu, n. pr. «hišna je že tu,» ali «kuharica se še ni vrnila.»

Bolj odraslim otrokom reče posel «gospod Ivan» ali «gospodična Mira.» Če omenja gospa v pogovoru s poslom svojeega moža, ga nazivlja «gospod» in obratno; tudi za odrasle svoje otroke uporablja izraz: «gospod, gospodična.»

Otroci pravijo «moj oče, moja mama,» kadar govore o svojih starših.

Ne izprašuj nikdar tujih poslov o njih službi in njih gospodi. Ne delaj iz njih volunov in ne poslušaj njih opravljanja.

Če si v gosteh, obdaruj posle z napitnino tako, da tega ne opazi gostitelj. V slučaju, da gostitelj kljub tvoji previdnosti zapazi, da hočeš dati napitnino, se mora gostitelj vesti, kakor da ne vidi in ne sme ničesar pripominjati.

V hišah, kjer si pogostoma v gosteh, ti ni treba vsakokrat dajati napitnine, ampak le včasih, za praznike ali novo leto.

Dojlija ali sestra z otrokom (nourice - nounou) se sprejme v salonu in se ji odkazuje sploh boljši prostor. Ta pozornost velja seveda otroku.

Družinske slavnosti.

Prvo sv. obhajilo je prvi važen dogodek v otrokovem življenju.

Stariši imajo dolžnost skrbno nadzorovati resno pripravljanje po cerkvenih pravilih in družinskih tradicijah. Razen kateheta naj tudi stariši vzpodbujajo otroka k dobremu in vrednemu pripravljanju.

Brezokusno od starišev kakršnegakoli mišljenja bi bilo, če se norčujejo v navzočnosti otrok iz vere, njenih naukov ali duhovnikov. Osobito mati mora čuvati, da se o teh stvarih govori v družini vedno s spoštovanjem in opreznostjo. Ona je tista, ki otrokom zabriše slabe vtiske in sledove, če oče ali tuj človek govori o verskih rečeh šaljivo ali brez spoštovanja.

V času, ko se otrok pripravlja na prvo obhajilo, ga ne smeš motiti s posvetnimi razvedrili.

Pri prvem obhajilu so deklice ponavadi oblečene v belo obleko, na glavi imajo pripeto dolgo belo tančico in venček iz belih cvetic. Deklica ne sme ob tej priliki nositi nakita ne šopkov ali drugih okraskov. Pri sebi ima molitvenik in rožni venec.

Dečki nosijo črno obleko, bel telovnik in belo kravato, na levem rokavu pa imajo pripeto belo pentljo z resami na konceh.

Da bi ta dan v obleki kazali bogastvo, ni primerno; ponižnost in skromnost je za to slavlje najprimernejši okrasek, kakor tudi kako dobro delo. Bogati stariši preskrbe kakemu revnejšemu otroku obleko za prvo obhajilo.

V navadi je, da se na dan prvega obhajila povabijo sorodniki in znanci k maši; ti izroče po cerkveni slavnosti obhajancu kako priprosto ali tudi boljše darilce za spomin.

Obed se pripravi ta dan bolj slavnostno, miza se ozaljša s cvetjem. Besede pri mizi naj bodo izbrane in premišljene. Obhajanec sedi na prvem mestu, kamor sede prvi za stariši.

V boljših družinah obdarujejo otroka z dragocenim darilom in tudi posli dobe napitino.

Ponekod delijo in razpoljajo otroci na dan prvega obhajila svojim prijateljem svete podobice, na katerih zadnji strani je napisano ime, datum in cerkev, v kateri se je vršila slavnost. Za tako podobico se častita in zahvali otrokovim starišem. Te podobice se pošljejo tudi vsem osebam, ki so otroka obdarile za prvo obhajilo.

Tudi duhovniku-katehetu pošiljajo ponekod ob tej priliki kako darilo v priznanje za trud, ki ga je imel z otrokom. Podaré mu n. pr. brevir, kip, razpelo, sliko, ali tudi kako bolj koristno stvar.

Pri protestantih se bolj slavi birma kakor prvo obhajilo. Birma se vrši pri šestnajstih letih. Oblečeni so otroci tako kakor katoliški, samo dečki ne nosijo pentlje na rokavu. Pri obhajilu slečejo samo eno rokavico, dočim slečejo katoliki pred obhajilom obe rokavici. Drugače pa protestanti proslavljajo ta dan tako kakor katoliki.

Pri Židih se imenuje ta slavnost »vpeljevanje« in se praznuje skoraj tako kakor pri katolikih.

(Dalje prih.)

IZ NAŠE SKRINJE.

Makedonci. (Nadaljevanje.)

Makedonska vas in mesto.

Makedonska vas je ohranila do danes ostanke in sledove starih zadrug. Tako na primer so sela, kjer so si vsi skupaj sorodniki. Razen zadrug je očevala vas tudi staro umetnost in pravadno kulturo; originalne krasne vezanine, fin okus v izbiri

barv, preproge; najfinejše platno doma pridano in napravljeno. Da se je očevalo do danes vse to, se je treba v prvi vrsti zahvaliti makedonskim samostanom, kateri so bili dolga stoletja voditelji duševnega življenja svojih vernikov. Ti samostani so bili kulturna središča vsem balkanskim Slovanom, Srbom in Bolgarom.

Menihi, večinoma kmečki sinovi, so gojili rezbarsko in slikarsko umetnost. Poučevali so seljake v gospodarstvu, dajoč jim lep vzgled s svojim delom na dobro urejenih posevkih. Od srede srednjega veka pa do početka novega veka so izšli iz samostanov mnogi cerkveni in svetni zgodovinarji ter pisatelji. Njihova dela opisujejo življenje svetnikov, narodnih junakov, kraljev itd. Dela so pisana v prozi in v pesmi; morda so z umetniške strani malo vredna, a so velike važnosti za narod in njegovo zavest. Rabili so staroslovanski cerkveni jezik, kateri se je sčasoma močno pomešal s staroruskim jezikom.

V tem mešanem jeziku je makedonska duhovna gospoda opravljala bogoslužje do pred šestdesetimi leti. Srbi so rabili ta jezik do Vuka Karadžica.

Prav tako so ga tudi Bolgari rabili še v devetnajstem veku. Znano je, da je še Djordje Rakovski pisal v tem jeziku (okoli 1850. leta).

Po samostanih so bili shodi, božja pota, prošenja, sestanki in posvetovanja. Po teh samostanih se še dobe krasni lesorezi, na primer v Sv. Jovanu bigorskem med Debrmom in Gostivarom. Menihi in duhovniki so trpeli skupno z ljudmi; skupno se borili, pa tudi umirali. Samostan je bil zavetje in dom preganjanih, vir tolažbe in upanja na boljše čase. Zato je makedonsko ljudstvo ohranilo do svojih samostanov in lepih cerkva globoko hvaležno spoštovanje. Tudi danes smatrajo nekatere stare samostane za prave narodne svetinje, na primer Sv. Naum ohridski, Sv. Naum na albansko-jugoslovenski meji, Sveti Jovan bigorski itd.

Makedonski kmetič je zelo pobožen, rad moli in daje predpisano in nepredpisano biro. Svojemu proroku (župniku) zaupa vse svoje skrbi in veselje. Ta srčna vera prihaja od tod, ker so se petsto let borili ramo ob ramo za svobodo vere in golega življenja.

Makedonec-meščan se razlikuje od seljaka samo po obleki. Način življenja je pri obeh enak. Meščanje se poleg poljedelstva ukvarjajo tudi z različnimi obrti; so čevljarji, krojači, kovači, lončarji, itd. Trgovci, gostilničarji in mesarji tvorijo trško elito v finančnem pogledu. Navadno ima vsak trgovec tudi svoje posestve in sam obdeluje polje. Nosijo se pol kmečko pol meščansko.

(Konec prih.)

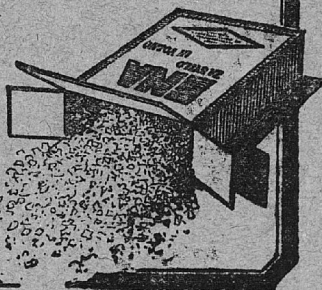
Mara Husova.

Pletenine, posebno no-
gavice, tkanine svilene
in volnene

perem najlepše z

ENA

Poštnina plačana v gotovini.

Velika zaloga vina, žganja in likerjev

Jakob Perhanc

ustanovljena leta 1878

Trst, via Xidias 6, Telef. 2-36

Vedno v zalogi in po cenah izven vsake konkurence: pristen istrski tropinovec, kraški brinjec, in krajski slivovec. — Lastni izdelki: žumeca vina, šampanjec, žumeči istrski refošk, Lacrima Cristi in druga. — Specialteta: Jajšji konjak in Crema marsala ter raznovrstni likerji.

 JE ORIGINALNO MAZILO
KI ODPRAVI RADIKALNO
KURJA OČESA
DOBIVA SE V VSEH LEKARNAH

UNDERWOOD

PORTABLE

Neobhodno potreben v vsaki hiši. Najboljši spremljevalec na polovanju, zelo praktičen v vlakcu in na parniku. Opremljen s tipkami za slovensko pisavo. Tehla četrtino in stane polovico navadnega pisalnega stroja, medtem ko izvršuje isto delo. — Zahtevajte ponudbo s ceniki. Plačilne olajšave.

C. A. MOHOVICH, Trst
VIA MAZZINI 17

Ivan Kerže - Trst

Piazza San Giovanni štev. 1

ima v zalogi najraznovrstnejše

kuhinjske in druge hišne potrebščine

iz aluminija, stekla, lesa in emajlirane prsti.

Dr. Fran Ambrožič

zdravnik v št. Petru na Krasu

ordinira v Kanalčevi hiši vsak dan od 9-12 in od 13-15.

V zalogi domačega vina

na viale XX Settembre štv. 94

dobite po zmernih cenah sledeča vina: **vipavsko, istrsko in kraški teran**. Stara vina: **refošk, moškati in pinot v butiljkah**. — Od 5 litrov dalje se dostavi na dom,

Najuljudneje se priporoča udani

ŠTRANCAR FRAN.